

Riktlinjer för handläggning av insatser enligt lag om stöd och service för vissa funktionshindrade (LSS) och vissa insatser enligt socialtjänstlag (SoL)

Omsorgen om personer med
funktionsnedsättning

Beslutsdatum:	2019-06-19, §	Dokumenttyp:	Riktlinjer
Beslutad av:	Äldre- och omsorgsnämnden	Dokumentägare:	Sektorchef
Diarienummer:	2019/ÄON 0083 003	Giltighetstid:	Tills vidare

Innehållsförteckning

1	Inledning	8
1.1	Syfte	8
1.2	Målgrupp och definitioner.....	8
1.3	Avgränsning.....	9
2	Grundläggande bestämmelser	9
2.1	Barnperspektiv	9
2.2	Lagar och föreskrifter	11
2.3	Styrdokument.....	12
2.3.1	Delegationsordning.....	12
2.3.2	Ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete.....	12
2.3.3	Våld i nära relationer	13
2.3.4	Alkohol- och drogpolicy	13
2.3.5	Likabehandling	13
2.3.6	Lex Sarah.....	13
2.4	Samverkan.....	14
2.4.1	Samverkan mellan kommun och landsting/region Stockholm	14
2.5	Kompetens och förhållningssätt	17
2.6	Valfrihetssystem.....	18
2.7	Information	18
2.8	Företrädare	19
2.8.1	Ombud.....	19
2.8.2	Anhörig.....	19
2.8.3	God man/förvaltare	19
2.8.4	Framtidsfullmakt	20
2.9	Tolk.....	20
3	Handläggning och dokumentation	21
3.1	Barnets bästa	22
3.2	Handläggning och dokumentation enligt IBIC.....	22
3.3	Ansökan	23
3.4	Samtycke	23

3.5	Handläggningstid.....	23
3.6	Kommunicering och rätt till företrädare inför nämnden	24
3.7	Beslut.....	24
3.7.1	Tidsbegränsning av beslut	26
3.7.2	Uppdrag till utföraren.....	26
3.8	Planer för genomförande	27
3.8.1	Individuell plan enligt LSS.....	27
3.8.2	Individuell plan enligt SoL och HSL, (SIP)	27
3.8.3	Genomförandeplan.....	28
3.9	Uppföljning	28
3.10	Överklagan.....	29
3.10.1	Rätt tid	30
3.11	Rapporteringsskyldighet ej verkställda beslut.....	30
3.12	Särskild avgift	31
4	Utredning och behovsbedömning.....	31
4.1	Vägledande principer	31
4.1.1	Vem får ansöka?	32
4.1.2	Rätten till insatser enligt LSS.....	33
4.1.3	Rätten till insatser enligt SoL.....	34
4.2	Utredning av personkretstillhörighet - LSS	34
4.2.1	Personkrets 1	35
4.2.2	Personkrets 2	35
4.2.3	Personkrets 3	36
4.2.4	Underlag och bedömning	37
4.2.5	Personkretsbedömning av barn i låg ålder	38
4.2.6	När den enskilde inte bedöms tillhöra personkrets i LSS.....	38
4.2.7	Utredning och bedömning av behov av särskilt stöd och service.....	38
4.3	Föräldraansvar.....	40
4.4	Gemensamt hushållsansvar.....	40
5	Insatser enligt LSS.....	41
5.1	Rådgivning och annat personligt stöd (9 § 1).....	41

5.2	Personlig assistans (9 § 2)	42
5.2.1	Bedömning av grundläggande behov.....	43
5.2.2	Bedömning av andra personliga behov	44
5.2.3	Kommunens basansvar.....	44
5.2.4	Personlig assistans och föräldraansvar.....	45
5.2.5	Personlig assistans efter 65-års ålder.....	45
5.2.6	Personlig assistans och daglig verksamhet	45
5.2.7	Personlig assistans under vistelse på sjukhus.....	45
5.3	Ledsagarservice (9 § 3).....	46
5.4	Kontaktperson (9 § 4).....	47
5.5	Avlösarservice i hemmet (9 § 5)	48
5.6	Korttidsvistelse utanför det egna hemmet (9 § 6)	48
5.7	Korttidsvård (9 § 7)	49
5.8	Boende för barn och ungdomar utanför föräldrahemmet (9 § 8).....	50
5.8.1	Familjehem.....	50
5.8.2	Bostad med särskild service för barn och ungdomar	50
5.9	Bostad med särskild service för vuxna och annan särskilt anpassad bostad för vuxna (9 § 9)	51
5.9.1	Bostad med särskild service för vuxna	51
5.10	Daglig verksamhet (9 §10).....	53
6	Insatser enligt SoL	55
6.1	Turbundna resor	55
6.2	Ledsagning för barn upp till 18 år.....	56
6.3	Avlösning för barn upp till 18 år.....	56
6.4	Korttidsboende	56
6.5	Boendestöd	56
6.6	Kontaktperson	57
6.7	Bostad med särskild service.....	57
7	Anhörigstöd	58
8	Kommunens ansvar.....	59
8.1	Ansvarsfördelning mellan bosättnings- och vistelsekommun	59

8.2	Förhandsbesked vid bosättning i kommunen (LSS)	60
8.3	Ansökan om insatser enligt SoL i annan kommun	61
8.4	EU-medborgare och andra utländska medborgare	61
8.5	Migrationsverkets ansvar	62

1 Inledning

1.1 Syfte

Riktlinjerna för handläggning av ärenden inom omsorgen om personer med funktionsnedsättning enligt lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS, och socialtjänstlag (2001:453), SoL, fastställs av äldre- och omsorgsnämnden och är ett styrdokument främst riktat till handläggare inom äldre- och omsorgssektorn. Syftet med riktlinjerna är att de ska verka som vägledning i handläggarens arbete med rättssäker utredning, behovsbedömning, beslutsfattande och uppföljning av insatser.

Riktlinjerna innebär inte någon inskränkning i förhållande till gällande lagstiftning inom området. Riktlinjerna innebär inte några begränsningar av den enskildes rätt att få sitt ärende individuellt prövat. Beslut ska fattas utifrån den enskildes individuella behov.

1.2 Målgrupp och definitioner

Riktlinjerna avser personer i alla åldrar som omfattas av lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS. Riktlinjerna omfattar utöver insatser enligt LSS, även vissa insatser enligt socialtjänstlagen, SoL, som kan ges till personer med funktionsnedsättning som tillhör någon av personkretsarna enligt LSS.

Insatser som beviljas med stöd av LSS riktar sig till personer med funktionsnedsättning, som omfattas av kriterierna för rätt till insatser enligt lagen, i syfte att ge stöd utifrån det funktionshinder som nedsättningen medför. Lagen ska garantera att personer med funktionsnedsättning tillförsäkras *goda levnadsvillkor*.

Insatser enligt SoL kan beviljas den enskilde om behov föreligger och inte kan tillgodoses på annat sätt. Insatsen eller biståndet behövs för att tillförsäkra den enskilde en *skälig levnadsnivå*.

Med *funktionsnedsättning* avses nedsättning av fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsförmåga. En funktionsnedsättning kan uppstå till följd av sjukdom

eller annat tillstånd eller till följd av en medfödd eller förvärvad skada. Sådana sjukdomar, tillstånd eller skador kan vara av bestående eller av övergående natur.¹

Med *funktionsbinder* avses begränsning som en funktionsnedsättning innebär för en person i relation till omgivningen. Exempel på begränsningar är svårigheter att klara sig själv i det dagliga livet och bristande delaktighet i arbetslivet, i sociala relationer, i fritids- och kulturaktiviteter, i utbildning och i demokratiska processer. Det handlar framförallt om bristande tillgänglighet i omgivningen.²

1.3 Avgränsning

Dessa riktlinjer avser inte insatser enligt socialtjänstlagen, SoL, för personer som inte omfattas av lag om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS. För dessa finns särskilda riktlinjer.

2 Grundläggande bestämmelser

2.1 Barnperspektiv

Enligt 6 a § LSS ska barnets bästa särskilt beaktas när åtgärder gäller barn. Barnets åsikter ska beaktas med hänsyn till ålder och mognad. Bestämmelserna är avsedda att stärka barns ställning och innebär att när en åtgärd eller insats rör ett barn ska barnet få relevant information och ges möjlighet att framföra sina åsikter (8 § LSS). Detta gäller även om det är vårdnadshavaren som begär insatser enligt LSS för barn under 15 år.

Informationen ska anpassas utifrån vad som bedöms bäst för det enskilda barnet i förhållande till ålder, mognad och tidigare kunskaper. Bestämmelsen innebär inte någon rätt för handläggaren att tala med barnet mot föräldrarnas vilja. Om barnet inte har uppnått den ålder och mognad som krävs för att själv bestämma ligger det inom vårdnadshavarnas bestämmanderätt att avgöra om

¹ Socialstyrelsens termbank 2017-05-23. Termbanken innehåller begrepp som rekommenderas för användning inom fackområdet vård och omsorg.

² Socialstyrelsens termbank 2017-05-23. Termbanken innehåller begrepp som rekommenderas för användning inom fackområdet vård och omsorg.

samtal med barnet kan äga rum. Om barnet har uppnått den ålder och mognad som krävs för att själv bestämma om sin medverkan, är det barnet som avgör om något samtal ska hållas. Barn som fyllt 15 år kan själv ansöka om insatser. För mer ingripande insatser, som t.ex. boende och korttidsvistelse, krävs också vårdnadshavarnas ansökan.

I barnperspektivet ingår även att uppmärksamma om ett barn har behov av insatser från andra huvudmän eller från andra delar av socialtjänsten, samt att samverka så att olika insatser till barnet samordnas på ett ändamålsenligt sätt. Samtycke till samverkan och samordnad planering av insatser ska alltid inhämtas från barnets föräldrar. I de fall samtycke till informationsöverföring inte ges kan samverkan ske genom utbyte av metod- och sakkunskap, såvida det inte finns en anmälningssituation enligt 14 kap. 1 § SoL.

Barnperspektivet ska även beaktas när en person med funktionsnedsättning som har vårdnadsansvar för barn ansöker om insatser enligt LSS eller SoL. Om den enskilde är i behov av stöd i sin föräldraroll som inte i huvudsak handlar om insatser som beror på funktionsnedsättningen, ansvarar individ- och familjeomsorgen för att utreda hur behovet lämpligast kan tillgodoses.

Handläggaren ska dokumentera på vilket sätt barnets bästa har beaktats under utredningen och när beslut om insats fattas. Det ska även dokumenteras hur barnet har kommit till tals, vilken information som har lämnats, barnets inställning och handläggarens bedömning. Handläggaren ska även följa upp hur barnets bästa och barnets rätt att komma till tals beaktas under insatsens genomförande. Dokumentationen ska anpassas så att barnet och barnets föräldrar kan förstå det som sägs och skrivs.

Vidare vägledning i handläggning och dokumentation av ärenden som rör barn och unga kan hämtas ur Socialstyrelsens allmänna råd och kompletterande handbok.³

³ Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2014:6) om handläggning av ärenden som gäller barn och unga och Socialstyrelsen, 2014: ”Utreda barn och unga – handbok för socialtjänstens arbete enligt socialtjänstlagen”.

2.2 Lagar och föreskrifter

Kommunen har det yttersta ansvaret för att de personer som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp de behöver. Detta ansvar innebär ingen inskränkning i det ansvar som gäller andra huvudmän.

Rådande lagar och föreskrifter är styrande. Handläggare för ärenden som gäller enskilda inom nämndens ansvarsområde ska hålla sig uppdaterade om lagar och föreskrifter inom sitt verksamhetsområde.

Socialtjänstens arbete regleras främst genom socialtjänstlag (2001:453) och socialtjänstförordning (2001:937) samt kompletteras av lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade och förordning (1993:1090) om lag om stöd och service till vissa funktionshindrade. Vidare gäller grundläggande lagstiftning för kommunal verksamhet, som exempelvis förvaltningslag (2017:900), offentlighets- och sekretesslag (2009:400) och kommunallag (2017:725).

Bland Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd kan särskilt nämnas:

- Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2014:5) om dokumentation vid handläggning av ärenden och genomförande av insatser enligt SoL, LVU, LVM och LSS. (HSLF-FS 2016:89)
- Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2012:6) om bostad med särskild service för barn eller ungdomar enligt LSS.
- Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2002:9) om bostad med särskild service för vuxna enligt 9 § 9 lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS. (HSLF-FS 2016:87)
- Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2014:6) om handläggning av ärenden som gäller barn och unga.
- Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2011:5) om lex Sarah.
- Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2005:28) om anmälningsskyldighet enligt lex Maria.
- Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete (SOSFS 2011:9)

- Socialstyrelsens allmänna råd om kunskaper hos personal som ger stöd, service eller omsorg enligt SoL och LSS till personer med funktionsnedsättning (SOSFS 2014:2)

Föreskrifter är bindande regler. Observera att ytterligare eller reviderade föreskrifter kan ha tillkommit efter det att nämndens riktlinjer fastställdes.

2.3 Styrdokument

Styrdokument och överenskommelser finns på nationell, regional och kommunal nivå. Nedan anges styrdokument som är av särskild vikt vid handläggning av ärenden inom omsorgen om personer med funktionsnedsättning inom äldre- och omsorgsnämndens ansvarsområde.

2.3.1 Delegationsordning

Enligt 6 kap. 37 § kommunallagen (KL) får en nämnd uppdra åt presidiet, ett utskott, en ledamot eller ersättare att besluta på nämndens vägnar i ett visst ärende eller en viss grupp av ärenden. En nämnd får även uppdra åt en anställd att besluta enligt kommunallagen 7 kap. 5-8 §§.

Uppdrag inom äldre- och omsorgsnämndens verksamhetsområde regleras enligt nämndens delegationsordning. Beslut som fattas av delegat ska anmälas till nämnden enligt vad som anges i delegationsordningen.

2.3.2 Ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete

Som grund för verksamhetens systematiska kvalitetsarbete finns Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete (SOSFS 2011:9). I ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete⁴ inom socialtjänstens verksamhetsområden beskrivs hur verksamheten ska arbeta för att planera, leda, kontrollera, följa upp, utvärdera och förbättra verksamheten.

Ledningssystemet ska kvalitetssäkra processer, arbetssätt och rutiner för de tjänster som socialtjänsten har till uppdrag att utföra (myndighetsutövning och utförande av insatser), oberoende av vem som är utförare. Ledningssystemet ska säkerställa att de lagar och föreskrifter som gäller för respektive

⁴ Fastställt av socialnämnden 2013-06-19, § 1057

verksamhetsområde inom socialtjänsten följs. Ledningssystemet beskriver även hur uppgifterna som ingår i arbetet med att systematiskt och fortlöpande utveckla och säkra kvaliteten är fördelade i verksamheten.

2.3.3 Våld i nära relationer

Det är viktigt att uppmärksamma det behov av hjälp som kan finnas i samband med våld i nära relationer och i samband med hedersrelaterat våld. Personer med funktionsnedsättning, såväl barn som vuxna, utgör en särskilt utsatt grupp när det gäller våld i nära relationer genom en ökad sårbarhet och ett ökat beroende. Socialtjänstens arbete avseende våld i nära relation regleras främst genom socialtjänstlagen (2001:453), SoL, och Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2014:4). Se även ”Riktlinjer för handläggning vid våld i nära relation”⁵. I dessa framgår bland annat att handläggare inom socialtjänsten ska samarbeta i ärenden som rör våld i nära relation. Arbetet ska bedrivas utifrån den enskildes perspektiv. Olika utredningar och insatser ska samordnas så att de inte motverkar varandra.

2.3.4 Alkohol- och drogpolicy

Kommunfullmäktige antog den 15 december 2011, § 115, en alkohol- och drogpolicy. Syftet är att ange grundprinciper och inriktning för kommunens förebyggande arbete mot alkohol, tobak och andra droger.

2.3.5 Likabehandling

Tyresö kommuns verksamheter ska kännetecknas av ett respektfullt bemötande av alla människor oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder. Likabehandlingsperspektivet ska vägas in i alla beslutsprocesser i Tyresö kommun⁶.

2.3.6 Lex Sarah

Enligt 14 kap. 3 § socialtjänstlagen är den som fullgör uppgifter inom socialtjänsten skyldig att genast rapportera om han/hon uppmärksammar eller får kännedom om ett missförhållande eller en påtaglig risk för ett

⁵ Fastställda av socialnämnden 2015-09-23, § 1066

⁶ Likabehandlingsplan 2016-2019 (antagen av kommunstyrelsen 2016-02-09).

missförhållande som rör den som får eller kan komma ifråga för insatser inom verksamheten. För detta finns särskilda riktlinjer och rutiner. Se även Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2011:5) om Lex Sarah.

2.4 Samverkan

I socialtjänstlagens 3 kap. 5 § framgår att socialnämndens (eller motsvarande) insatser för den enskilde ska utformas och genomföras tillsammans med honom eller henne och vid behov i samverkan med andra samhällsorgan och med organisationer och andra föreningar.⁷

Väl utvecklad samverkan med andra myndigheter och samarbetsparter ska eftersträvas och ske utifrån den enskildes behov. Viktiga samverkansparter inom omsorgen om personer med funktionsnedsättning är exempelvis landstinget, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och frivilligorganisationer. Internt inom kommunen är samverkan med andra nämnder och samverkan mellan olika verksamheter/enheter inom den egna nämnden av särskild vikt.

Det är viktigt att uppmärksamma om den enskilde kan ha behov av stöd från flera aktörer och enheter och då samverka sinsemellan så att stödet kan tillgodoses. Till exempel kan den enskilde ha behov av olika former av bistånd eller stöd och insatser som inte handläggs på samma enhet.

2.4.1 Samverkan mellan kommun och landsting/region Stockholm

Kommunen ska samverka med landstinget och andra samhällsorgan och organisationer när det gäller planeringen av insatser för personer med funktionsnedsättning vilket framgår av socialtjänstlagens 5 kap.

Den 1 januari 2018 trädde lagen (2017:612) om samverkan vid utskrivning från slutna hälso- och sjukvård i kraft. Målsättningen med lagen är att den enskilde ska ha en trygg och säker utskrivningsprocess och bidra till att den enskilde inte behöver tillbringa tid i den slutna vården i onödan. Lagen ställer höga krav på samverkan, förändrade arbetssätt hos berörda aktörer och samordning av insatser kring den enskilde. Utifrån lagen finns en överenskommelse mellan Stockholms läns landsting och kommunerna i länet, där antalet frist dagar innan

⁷ Lag (2012:776)

kommunens betalningsansvar gentemot slutenvården inträder samt ersättningsbelopp regleras. Hur fördelningen av ansvaret mellan landstinget och kommunens verksamheter och hur berörda aktörer ska agera vid respektive steg i utskrivningsprocessen beskrivs i en gemensam riktlinje och gemensamma rutiner.

Tyresö kommun och Stockholms läns landsting har flera överenskommelser som omfattar personer med funktionsnedsättning.

2.4.1.1 **Överenskommelse med landstinget om samarbete gällande personer med psykisk funktionsnedsättning**

Enligt 5 kap. 8 a § SoL och 16 kap. 3 § HSL (2017:30) ska kommunen ingå en överenskommelse med landstinget om samarbete gällande personer med psykisk funktionsnedsättning. Tyresö kommun har en övergripande överenskommelse med Stockholms läns landsting om samverkan kring vuxna med psykisk sjukdom/funktionsnedsättning där ansvar och struktur för samverkan på regional, lokal och individuell nivå regleras.⁸

2.4.1.2 **Lokala samverkansavtal**

Tyresö, Haninge, Nacka, Nynäshamn och Värmdö kommun samt Psykiatri Södra Stockholm och WeMind psykiatri har tecknat en gemensam överenskommelse om samverkan kring personer med psykisk sjukdom och funktionsnedsättning.⁹ Syftet är att skapa tydlighet i ansvarsfördelning och samverkansformer för att bäst kunna tillgodose den enskildes behov.

2.4.1.3 **Samverkansöverenskommelse för LSS-boenden**

Överenskommelsen mellan Tyresö kommun och primärvården i Tyresö avser personer boende i bostad med särskilt stöd och service (9 § 9 LSS) som även behöver insatser enligt hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), HSL. Till överenskommelsen finns en handbok som beskriver hur samverkan mellan parterna ska ske.¹⁰

⁸ *Överenskommelse om samverkan kring vuxna med psykisk sjukdom/funktionsnedsättning, 2012-09-17.*

⁹ *Regional samverkansöverenskommelse om samverkan kring personer med psykisk sjukdom och funktionsnedsättning (2014)*

¹⁰ *Samverkansöverenskommelse 2010-05-04 och tills vidare för LSS-boende.*

2.4.1.4 Samordnad individuell plan (SIP)

Enligt 2 kap. 7 § SoL och 16 kap. 4 § HSL¹¹ ska kommunen tillsammans med landstinget upprätta en samordnad individuell plan när den enskilde har behov av insatser både från socialtjänsten och från hälso- och sjukvården. Planen ska upprättas om kommunen eller landstinget bedömer att den behövs för att den enskilde ska få sina behov tillgodosedda och om den enskilde samtycker till att den upprättas. Av planen ska det framgå vilka insatser som behövs, vilka insatser respektive huvudman ska svara för, vilka åtgärder som vidtas av någon annan än kommunen eller landstinget, och vem av huvudmännen som ska ha det övergripande ansvaret för planen. Bestämmelsen omfattar alla, såväl barn som vuxna, som är i behov av en individuell plan för att få sina behov tillgodosedda. Med socialtjänst avses i detta sammanhang alla sociala insatser som kommunen ansvarar för enligt såväl SoL som LSS.¹²

2.4.1.5 Överenskommelse om samordning av insatser för habilitering och rehabilitering

Syftet med överenskommelsen är att den ska utgöra grund och stöd för det gemensamma arbetet mellan Tyresö kommun och landstinget på lokal nivå avseende samordning av insatserna för habilitering och rehabilitering.¹³

2.4.1.6 BUS-överenskommelsen

Överenskommelsen om samverkan mellan förskola, skola och socialtjänst kring barn i behov av särskilt stöd mellan Tyresö kommun och Stockholm läns landsting syftar till att tydliggöra ansvaret och beskriva gemensamma utgångspunkter och samverkansstrukturer för att barn och ungdomar i behov av särskilt stöd ska få de insatser de behöver och har rätt till. Överenskommelsen riktar sig främst till ledningen hos de respektive parterna.

¹¹ 2017:30

¹² Se Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2008:20) *Ändring i föreskrifterna och allmänna råden (SOSFS 2007:10) om samordning av insatser för habilitering och rehabilitering* och SKL:s cirkulär 09:66 *Gemensamma överenskommelser om samarbete och gemensam individuell planering mellan hälso- och sjukvården och socialtjänsten* för ytterligare information och vägledning.

¹³ *Överenskommelse mellan landstinget och kommunerna i Stockholms län om samordning av insatser för habilitering och rehabilitering enligt SOSFS 2007:10 och ändringar 2008:20.*

Samverkan sker bl.a. genom en samverkansgrupp, BUS-grupp, med representanter från Tyresö kommuns respektive landstingets verksamheter.¹⁴

2.4.1.7 **Kommunens ansvar för hälso- och sjukvård i särskilda boenden och daglig verksamhet enligt LSS**

Sedan den 1 oktober 2015 har kommunerna i Stockholms län övertagit hälso- och sjukvårdsansvaret för personer som bor i bostad med särskild service och inom daglig verksamhet enligt LSS. Kommunen ansvarar för de insatser som målgruppen är i behov av. Det är hälso- och sjukvård som utförs av distriktssköterska, sjuksköterska eller undersköterska. I ansvaret ligger även alla kostnader för sårvårdsmaterial. Landstinget ansvarar för läkarinsatserna för målgruppen oavsett var de utförs.

2.5 **Kompetens och förhållningssätt**

Av 6 § andra stycket lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS, anges att det för verksamheten ska finnas personal som behövs för att ett gott stöd och en god service och omvårdnad ska kunna ges. I ”Ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete”¹⁵ anges att personal som arbetar med handläggning inom omsorgen om personer med funktionsnedsättning ska ha socionomexamen eller motsvarande. Detta anges också i (SOSFS 2008:32) ”Personalens kompetens vid handläggning och uppföljning av ärenden som avser personer med funktionshinder”.

Handläggning och uppföljning ska bedrivas med ett professionellt förhållningssätt, för att nämnden ska kunna:

- sätta den enskildes behov i fokus,
- beakta den enskildes livssituation utifrån bl.a. ålder, kön, etnicitet och sexuell läggning,
- tillämpa ett barnperspektiv,
- säkerställa den enskildes delaktighet och inflytande,
- uppmärksamma närståendes behov av stöd och särskilt beakta barns behov,

¹⁴ BUS- överenskommelse – Överenskommelse om samverkan mellan förskola, skola och socialtjänst kring barn i behov av särskilt stöd mellan Tyresö kommun och Stockholm läns landsting, KSL/12/0107.

¹⁵ Antaget av socialnämnden 2013-06-19.

- bemöta den enskilde och hans eller hennes närstående i utsatta situationer och i kris,
- hantera prioriteringar och motstridiga intressen,
- göra etiska överväganden och ställningstaganden,
- ta emot och hantera synpunkter, klagomål och förslag,
- reflektera över och kritiskt granska egna och andras ställningstaganden,
- samt bedöma när annan kompetens än den egna behövs¹⁶

När det gäller kompetens hos personal som i sin yrkesutövning ger personer med funktionsnedsättning stöd, service eller omsorg enligt SoL eller LSS gäller Socialstyrelsens allmänna råd SOSFS 2014:2.

2.6 Valfrihetssystem

I Tyresö tillämpas lag (2008:962) om valfrihetssystem, LOV inom insatserna daglig verksamhet, avlösarservice, ledsagarservice och boendestöd.

Valfrihetssystem har införts för att öka den enskildes inflytande över sina insatser. Valfriheten innebär att den enskilde själv väljer vem, av de valbara utförarna som kommunen tecknat avtal med, som ska utföra insatserna. Biståndshandläggaren ska, när någon av insatserna är aktuella, informera om Tyresö kommuns valfrihetssystem och vilka utförare som finns. Förteckningar över aktuella utförare uppdateras kontinuerligt på kommunens hemsida samt i broschyrer tillgängliga hos myndigheten för äldre och personer med funktionsnedsättning

2.7 Information

Nämnden har ett uppdrag att informera om de verksamheter och insatser som finns inom socialtjänsten.

I de verksamheter där kundval tillämpas ska biståndshandläggare informera den enskilde om de utförare som finns att välja mellan. Skriftlig information ska finnas att tillgå.

¹⁶ ”Personalens kompetens vid handläggning och uppföljning av ärenden som avser personer med funktionshinder” (SOSFS 2008:32)

2.8 Företrädare

2.8.1 Ombud

Den enskilde har rätt att anlita ett ombud vid sina kontakter med myndigheter. Ett ombud kan vara den enskildes anhörige, närstående eller någon annan person. I de fall ett ombud inte är den enskildes legala företrädare ska en formell fullmakt undertecknas. I särskilda fall kan det vara nödvändigt att en muntlig fullmakt mottas. En muntligt mottagen fullmakt ska alltid dokumenteras.

2.8.2 Anhörig

Sedan 1 juli 2017 behöver en anhörig inte längre ha en fullmakt för att kunna företräda en enskild som uppenbart på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller något liknande förhållande inte längre har förmåga att ha hand om sina ekonomiska angelägenheter.¹⁷ Behörigheten gäller bara i ekonomiska angelägenheter för ordinära rättshandlingar med anknytning till den dagliga livsföringen. Anhörigbehörigheten gäller utan någon fullmakt. Om det finns god man, förvaltare eller framtidsfullmaktshavare har den företräde framför anhörigbehörighet.

2.8.3 God man/förvaltare

God man/förvaltare behövs för personer som inte själva kan bevaka sin rätt, förvalta sin egendom eller sörja för sin person.

En god man är endast ett biträde till den enskilde, som har kvar sin rättshandlingsförmåga. Detta betyder att gode mannen måste inhämta huvudmannens samtycke till alla större rättshandlingar utom de som berör den dagliga hushållningen. Saknar den enskilde förmåga att kunna ge sitt samtycke är gode mannen behörig att själv företa rättshandlingar inom ramen för sitt förordnande och för den enskildes bästa.

En förvaltare har, inom ramen för sitt förordnande, ensam behörighet att företa rättshandlingar för huvudmannens räkning utan att inhämta dennes samtycke.

¹⁷ Föräldrabalken 17 kap.

Det är tingsrätten som på förslag från överförmyndarnämnden fattar beslut om anordnande, utökning, minskning eller upphävande av godmanskap och förvaltarskap. Överförmyndarnämnden fattar dock beslut om förordnande av ny god man/förvaltare om det blir aktuellt med byte av god man eller förvaltare. Handläggare och andra som i sin profession kommer i kontakt med, och på så vis har god kännedom om den enskilde, kan vara behjälpliga med social utredning.

Nämnden ska enligt 15 § 6 LSS anmäla till överförmyndarnämnden om den finner att god man eller förvaltare bör förordnas för någon eller att någon inte längre behöver en god man eller förvaltare.

Tyresö kommun har i samverkan med Botkyrka, Haninge, Huddinge och Nynäshamn en gemensam överförmyndarnämnd.

2.8.4 Framtidsfullmakt

Den som har fyllt 18 år och har förmåga att ha hand om sina angelägenheter får upprätta en framtidsfullmakt.¹⁸ En framtidsfullmakt är en fullmakt som en enskild kan ge åt en fysisk person att företräda honom eller henne för det fall han eller hon på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller något liknande förhållande varaktigt och i huvudsak inte längre har förmåga att ha hand om de angelägenheter som fullmakten avser. En framtidsfullmakt ska vara skriftlig och får omfatta ekonomiska och personliga angelägenheter. Fullmakten träder i kraft när den enskildes situation är sådan som anges ovan. Det är fullmaktshavaren som ska bedöma om framtidsfullmakten har trätt i kraft. Detta gäller inte om det i fullmakten har bestämts att ikraftträdandet ska prövas av domstol eller fullmaktshavaren annars begär en sådan prövning.

2.9 Tolk

När en myndighet har att göra med någon som inte behärskar svenska eller som är allvarligt hörsel- eller talskadad, ska myndigheten anlita tolk.¹⁹

¹⁸ Från och med den 1 juli 2017 träder lag (2017:310) om framtidsfullmakter i kraft

¹⁹ Förvaltningslagen 13 §

3 Handläggning och dokumentation

Vid handläggning och dokumentation i ärenden inom socialtjänsten gäller äldre- och omsorgsnämndens riktlinjer, om inget annat har angivits i dessa riktlinjer:

- ”Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2014:5) om dokumentation i verksamhet som bedrivs med stöd av SoL, LVU, LVM och LSS.²⁰

Föreskrifterna innebär att handläggning av ärenden som rör enskilda ska dokumenteras samt att dokumentation ska ske fortlöpande. De anger också vad som ska dokumenteras. De uppgifter som behövs för att insatserna ska kunna genomföras på ett ändamålsenligt och säkert sätt ska i en beställning lämnas till den utförare som handhar det praktiska genomförandet av en insats.

Som metodstöd vid handläggning och dokumentation kan Socialstyrelsens handböcker ”Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten”²¹, ”Bostad med särskild service för vuxna enligt LSS – Stöd för rättstillämpning och handläggning”²² och ”Stöd till barn och unga med funktionsnedsättning - Handbok för rättstillämpning vid handläggning och utförande av LSS-insatser”²³ användas.

Dokumentationen ska utvisa beslut och åtgärder som vidtas i ärendet samt faktiska omständigheter och händelser av betydelse. Det framgår av bestämmelserna i 11 kap. 5 § SoL. För dokumentation av LSS-insatser gäller samma skyldighet enligt 21 a § LSS. Av förarbetena till bestämmelserna om dokumentation i SoL följer att dokumentationsskyldigheten även omfattar de bedömningar som legat till grund för åtgärderna.

²⁰ Trädde i kraft 2015-01-01

²¹ *Socialstyrelsen*, 2015: ”Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten.”

²² *Socialstyrelsen*, 2018: ”Bostad med särskild service för vuxna enligt LSS – Stöd för rättstillämpning och handläggning.”

²³ *Socialstyrelsen* 2014: ”Stöd till barn och unga med funktionsnedsättning - Handbok för rättstillämpning vid handläggning och utförande av LSS-insatser.”

3.1 Barnets bästa

Både i SoL och LSS finns bestämmelser som reglerar att barnets bästa ska beaktas särskilt vid åtgärder som rör barn.²⁴ Vad som är bäst för barnet ska vara avgörande vid beslut eller andra åtgärder som rör vård- och behandlingsinsatser för barn.²⁵

Barn ska få relevant information och ges möjlighet att föra fram sina åsikter i frågor som rör honom eller henne. Av dokumentationen ska det framgå hur barnets bästa har beaktats samt hur den som bedriver verksamheten har tagit hänsyn till barnets eller den unges åsikter i förhållande till ålder och mognad. Vilka åsikter som barnet eller den unge haft ska dokumenteras.

Vid handläggning och ärenden som rör barn och unga ska det av dokumentationen framgå vilken information som har lämnats till barnet/den unge, när och på vilket sätt den har lämnats samt namn och befattning på den som lämnat informationen.

3.2 Handläggning och dokumentation enligt IBIC

IBIC – Individens behov i centrum – är en nationell modell för socialtjänsten som tagits fram av Socialstyrelsen på uppdrag av regeringen. Modellen utgår från den enskildes resurser, svårigheter och behov inom olika livsområden. Den stödjer delaktighet, individuella mål och ett rehabiliterande arbetssätt men även en rättssäker och likvärdig dokumentation i hela kedjan – handläggning – utförande och uppföljning.

Modellen ger också stöd i samtal med anhöriga för att beskriva anhörigas situation och deras eventuella behov. Modellen IBIC är uppbyggt på de internationella klassifikationerna ICF.

²⁴ 1 kap 2 § 1 st SoL och 6 a § LSS

²⁵ 1 kap 2 § 2 st SoL

3.3 Ansökan

När det gäller rätten till bistånd finns det inga begränsningar i 4 kap. 1 § SoL om vad den enskilde kan ansöka om. Det är den enskildes behov som avgör om bistånd ska beviljas och hur det i så fall ska utformas.

Vilka insatser som kan beviljas med stöd av LSS framgår uttryckligen av lagstiftningen (9 § LSS). En ansökan om stöd och service av en person som tillhör lagens personkrets bör i första hand prövas enligt LSS, eftersom detta i allmänhet får antas vara till fördel för den enskilde. I andra hand kan ansökan prövas enligt SoL.²⁶

Ansökan ska göras muntligt eller skriftligt och vara daterad. Ansökan kan göras av den enskilde eller av legal företrädare. Att den sökande är behörig ska alltid utredas när ansökan kommer in. Om det inte tydligt framgår vad ansökan avser ska handläggaren hjälpa den enskilde att precisera sina önskemål och dokumentera detta så att det ligger till grund för nämndens utredning och beslut. Bakgrunden till ansökan ska framgå. Datum då ansökan inkom ska alltid dokumenteras. Samtycke till att inhämta information från annan part ska alltid mottas och dokumenteras.

3.4 Samtycke

Eftersom utredningen kräver att handläggaren tar kontakt med olika personer och myndigheter för att inhämta information och eftersom insatser enligt LSS är frivilliga krävs samtycke från den enskilde för att handläggaren ska kunna inhämta nödvändig information. Samtycket kan lämpligen inhämtas i samband med ansökan och ska dokumenteras i den enskildes personakt. Detta gäller även vid handläggning av insatser enligt SoL.

3.5 Handläggningstid

Alla ärenden ska enligt 9 § förvaltningslag (2017:900:), FL, handläggas så enkelt, snabbt och kostnadseffektivt som möjligt utan att säkerheten eftersätts. Kravet på skyndsamhet ska ställas mot allvaret i ärendet och ärendena ska prioriteras

²⁶ Socialstyrelsen 2015 ” Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten.”, s 354

därefter. Startdatum för handläggningstiden är det datum då ansökan registrerats som inkommen.

3.6 Kommunikering och rätt till företräde inför nämnden

Innan ett beslut fattas ska den enskilde som huvudregel få ta del av allt material av betydelse för beslutet. Med detta menas det underlag som ligger till grund för beslutet. Han eller hon måste också få möjlighet att yttra sig över materialet.²⁷

Kravet på att kommunicera gäller inte när det är uppenbart obehövt. Med det menas att en kommunikering inte kan tillföra något i det aktuella ärendet, utan bara skulle dra ut på handläggningstiden i onödan.

Tidsfristen för kommunikeringen, dvs. den tid inom vilken den enskilde kan yttra sig, ska anges vid kommunikeringen. Kommunikeringstiden ska i regel omfatta 14 dagar och får som minst vara fem dagar.

Enligt 8 a § LSS har den enskilde rätt att muntligen vid besök lämna uppgifter inför nämnden. Om beslutsrätten har delegerats har den enskilde rätt att lämna uppgifterna till den som på nämndens vägnar ska fatta beslut i ärendet. Den enskilde ska informeras om denna rätt, förslagsvis i samband med kommunikeringen.

3.7 Beslut

Handläggningen av ett ärende avslutas genom att nämnden fattar ett slutligt beslut. I de flesta fall innebär det att ärendets sakfråga avgörs, exempelvis att nämnden beslutar om att bifalla eller avslå ansökan eller att avge yttrande.²⁸

I beslutsunderlaget ska handläggaren tillsammans med den enskilde formulera tydliga och konkreta mål för den insats som beviljas. Målen ska formuleras med hänsyn till vilken personlig utveckling den enskilde vill uppnå genom insatsen och hur den enskildes delaktighet i samhället ska främjas. Målen ska framgå i beställningen av insatsen samt följas upp och utvärderas. En individuell plan

²⁷ 25 § FL

²⁸ Socialstyrelsen, 2015 ”Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten” s 135 f

kan utgöra ett värdefullt instrument där även andra aktörer kan involveras i planeringen efter samtycke från den enskilde.

Beslutet ska innehålla uppgifter om:

- vad ansökan eller begäran gäller,
- om beslutet innebär bifall, delvis bifall/delvis avslag eller avslag på personkretstillhörighet respektive insats (om insats enligt LSS sökts),
- när (år, månad, dag) beslutet har fattats,
- vem (namn och befattning/titel) som har fattat beslutet,
- ev. förbehåll inklusive tidsbegränsning,
- besvärshänvisning.

Av ett beslutsunderlag som gäller en insats enligt LSS ska det vidare framgå:

- vad som har kommit fram under utredningen,
- personkretstillhörighet enligt 1 § LSS,
- den enskildes uppfattning om sina behov och hur dessa kan tillgodoses,
- handläggarens bedömning,
- mål med (den beviljade) insatsen.

Av ett beslutsunderlag som gäller en insats enligt SoL ska det vidare framgå:

- den enskildes uppfattning om sina behov och hur dessa kan tillgodoses,
- den bedömning som har gjorts av den enskildes behov,
- den bedömning som har gjorts av den enskildes förmåga att själv tillgodose sina behov eller få dem tillgodosedda på annat sätt,
- vilka andra insatser som har övervägts tillsammans med den enskilde,
- målet eller målen för den insats som föreslås.

I samband med handläggning av ärenden som rör enskilda kan även andra sorters beslut fattas, handläggningsbeslut och verkställighetsbeslut. Dessa kan i regel inte överklagas. Med handläggningsbeslut avses beslut som fattas under handläggningen av ett ärende och som är av betydelse för ärendets utgång men som inte avgör ärendet slutgiltigt. Med verkställighetsbeslut avses beslut om hur det slutliga beslutet rent praktiskt ska genomföras.²⁹

²⁹ Socialstyrelsen, 2015 ”Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten” s 137 f

Samtliga beslut i ärenden som rör enskilda ska motiveras och dokumenteras. Ett beslut ska så långt det är möjligt utformas på ett sådant sätt att den enskilde kan ta till sig och förstå beslutet. Innehållet i beslutet bör utformas och uttryckas på ett sätt som är pedagogiskt och anpassat efter läsarens förutsättningar och behov.³⁰

3.7.1 Tidsbegränsning av beslut

Beslut kan tidsbegränsas i det fall det går att förutse att den enskildes behov av insatsen kan förändras över tid och utifrån vad som är lämpligt med hänsyn till den enskildes situation och den sökta insatsen.³¹ Det kan exempelvis gälla insatserna ledsagarservice och biträde av kontaktperson. Det kan vara lämpligt att tidsbegränsa beslut om sådana insatser där det kan förutses att den enskildes behov av insatsen varierar över tiden.³² Beslut om bostad med särskild service för vuxna eller annan särskilt anpassad bostad för vuxna ska i regel inte tidsbegränsas med hänsyn till den enskildes behov av trygghet och kontinuitet. Handläggaren ansvarar för att uppföljning görs och att det, vid behov och efter ansökan av den enskilde, fattas nytt beslut i god tid innan det tidsbegränsade beslutet upphör att gälla.

3.7.2 Uppdrag till utföraren

Nämndens uppdrag till en utförare ska dokumenteras och innehålla uppgifter om den enskildes namn, personnummer och andra kontaktuppgifter samt uppgifter som anges i 4 kap. 4 § andra stycket och 4 kap. 5 § SOSFS 2014:5 (bl.a. uppgifter om förälder och vårdnadshavare om det rör ett barn, god man om sådan förordnats, behov av tolk och/eller kommunikationsstöd, samt om sekretessmarkering i folkbokföring finns)

Dokumentationen av uppdraget ska också innehålla uppgifter om följande:

- vilken bedömning som nämnden har gjort av den enskildes behov,
- vad som ingår i uppdraget,
- vilket eller vilka mål som gäller för insatsen,

³⁰ Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten (2015) s 155, (Hellners & Malmqvist (2010) s. 103)

³¹ Se exempelvis JO:s ämbetsberättelse 2003/04, s 324 ff.

³² Socialstyrelsen, 2015 ”Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten” s 160 f

- former för uppföljning,
- vilken information som efter en prövning enligt bestämmelserna i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), 15 kap. 1 § SoL eller 29 § LSS ska återföras till nämnden i samband med att insatsen avslutas, och
- namn och kontaktuppgifter till ansvarig handläggare hos nämnden.

Beställning/beslutsunderlag ska vid verkställighet skickas till utföraren och ligga till grund för genomförandeplanen. Utföraren ska inom avtalad tid inkomma med en kopia på genomförandeplanen till handläggaren.

3.8 Planer för genomförande

3.8.1 Individuell plan enligt LSS

I samband med att en LSS-insats beviljas ska den enskilde erbjudas att en individuell plan enligt 10 § LSS med beslutade och planerade åtgärder upprättas i samråd med honom eller henne. Den enskilde som beviljats en insats ska när som helst kunna begära att en plan upprättas. I planen ska redovisas vilka åtgärder som vidtas av andra än kommunen eller landstinget. Planen ska omprövas fortlöpande och minst en gång om året. Syftet är att ge den enskilde inflytande över de insatser som planeras och en överblick över när olika insatser ska komma ifråga.

Av planen ska det framgå om någon annan aktör än kommunen eller landstinget vidtar någon åtgärd. Planen kan således omfatta en eller flera insatser från en eller flera aktörer. Kommunen har ett särskilt samordningsansvar för insatser som tas upp i en individuell plan (14 § LSS). Kommunen och landstinget ska underrätta varandra om upprättade planer.

3.8.2 Individuell plan enligt SoL och HSL, (SIP)

Av 2 kap. 7 § socialtjänstlagen och 16 kap. 4 § hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) HSL, framgår att kommunen tillsammans med landstinget utan dröjsmål ska upprätta en individuell plan om den enskilde har behov av insatser från både socialtjänsten och landstinget, om kommunen eller landstinget bedömer att den behövs för att den enskilde ska få sina behov tillgodosedda

samt om den enskilde samtycker till att planen upprättas. Planen ska upprättas tillsammans med den enskilde när så är möjligt. Den enskildes närstående ska ges möjlighet att delta i planen om det är lämpligt och om den enskilde inte motsätter sig det.

Av planen ska det framgå:

- vilka insatser som behövs
- vilka insatser respektive huvudman ska svara för
- vilka åtgärder som vidtas av någon annan än kommunen eller landstinget
- vem av huvudmännen som ska ha det övergripande ansvaret för planen

Bestämmelsen omfattar såväl barn som vuxna som är i behov av en individuell plan för att få sina behov tillgodosedda. Med socialtjänst avses i detta sammanhang alla sociala insatser som kommunen ansvarar för enligt såväl SoL som LSS.³³

3.8.3 Genomförandeplan

Genomförandeplaner beskriver hur och när en beslutad insats ska genomföras i praktiken/verkställas. Genomförandeplanen upprättas av utföraren, tillsammans med den enskilde och dennes närstående eller företrädare. En genomförandeplan ska upprättas inom den tid som avtalats med utföraren och ska därefter delges handläggaren.

3.9 Uppföljning

Alla beslut om biståndsbedömd insats ska regelbundet följas upp. Uppföljning ska ske minst en gång per år. Biståndshandläggaren har ansvar för att följa upp hur beviljade insatser utförs och att dessa tillgodoser den enskildes behov. Ett viktigt redskap för uppföljningen är den genomförandeplan som utförare ska upprätta i samråd med den enskilde.

³³ Se Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2008:20) *Ändring i föreskrifterna och allmänna råden (SOSFS 2007:10) om samordning av insatser för habilitering och rehabilitering* och SKL:s cirkulär 09:66 *Gemensamma överenskommelser om samarbete och gemensam individuell planering mellan hälso- och sjukvården och socialtjänsten* för ytterligare information och vägledning.

Uppföljningen ska dokumenteras. Enligt SOSFS 2014:5 bör följande framgå av dokumentationen:

- när och på vilket sätt insatsen har följts upp,
- hur den enskilde uppfattar insatsen i förhållande till sina behov och önskemål,
- om nämnden har använt standardiserade bedömningsmetoder som en del i uppföljningen och i så fall vilken eller vilka,
- vilken bedömning nämnden har gjort av om insatsen har genomförts enligt nämndens beslut och gällande författningar,
- vilken bedömning nämnden har gjort av den enskildes situation, och
- om några behov av åtgärder har identifierats genom uppföljningen.

Om behoven hos den enskilde förändras på ett sätt som gör att den beslutade insatsen inte längre bedöms svara mot den enskildes behov, ska detta dokumenteras. Av dokumentationen ska det också framgå vilka åtgärder som har vidtagits för att anpassa insatsen till den enskildes behov.

3.10 Överklagan

Ett beslut som kan överklagas genom förvaltningsbesvär får överklagas om beslutet kan antas påverka någons situation på ett inte obetydligt sätt.³⁴ Det innebär att det inte enbart är beslut som går den enskilde emot som kan överklagas och besvärshänvisning ska därför som regel medfölja alla beslut.

Förvaltningsbesvär innebär att domstolen kan pröva såväl beslutets laglighet som beslutets lämplighet. Domstolen kan ändra beslutet och sätta ett nytt beslut i det överklagade beslutets ställe. Nämnden måste verkställa det nya beslutet. Domstolen kan också upphäva beslutet och återförvisa ärendet till nämnden för ny prövning. Beslut enligt SoL, LVU, LVM och LSS överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Första instans är förvaltningsrätten.³⁵

När det gäller LSS framgår det av 27 § LSS vilka beslut som får överklagas med förvaltningsbesvär. Det gäller bl.a.

- insatser för en enskild enligt 9 §,

³⁴ FL (2017:900) 41 §

³⁵ Socialstyrelsen, 2015 ”Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten”

- utbetalning till någon annan enligt 11 §,
- återbetalning enligt 12 §,
- förhandsbesked om rätt till insatser enligt 16 § andra stycket och indragning eller nedsättning av ekonomiskt stöd enligt 9 c § andra stycket.

Biståndsbestämmelsen i 4 kap. 1 § SoL har utformats som en rättighetsbestämmelse avseende alla former av socialt bistånd. Alla former av biståndsbeslut skall kunna överklagas genom förvaltningsbesvär. Dock gäller att om bistånd sökts, prövats och avslagits enbart med tillämpning av 4 kap. 2 § SoL, får talan mot beslutet föras endast enligt reglerna om laglighetsprövning enligt 13 kap. kommunallagen.

3.10.1 Rätt tid

Överklagan ska ha kommit in till nämnden inom tre veckor från den dag då klaganden fick del av beslutet (44 § FL). Om överklagandet har kommit in för sent ska det avvisas (45 § FL). Beslutet om att överklagandet avvisats ska dokumenteras och skickas till den enskilde tillsammans med en hänvisning om hur beslutet kan överklagas. Ett avvisningsbeslut får överklagas i samma ordning som beslutet i det ursprungliga ärendet (41 § FL). Om skrivelsen inte avvisas som för sent inkommen ska överklagandet skickas till förvaltningsrätten tillsammans med kopior av nämndens handlingar i ärendet och om det anses nödvändigt ett yttrande från nämnden (46 § FL).³⁶

Är beslutet uppenbart oriktigt och om det kan ändras snabbt, enkelt och utan att det blir till nackdel för någon enskild part så är kommunen skyldig att ompröva beslutet, detta gäller oavsett om något överklagande har inkommit eller inte. Om omprövning inte är aktuell eller inte föranleder någon ändring sänder kommunen överklagandet vidare till förvaltningsrätten efter prövning om överklagandet inkommit i tid.

3.11 Rapporteringsskyldighet ej verkställda beslut

Biståndsbeslut som nämnden meddelar ska verkställas inom skälig tid. Nämnden ska rapportera kontinuerligt till Inspektionen för Vård och Omsorg

³⁶ Socialstyrelsen, 2015 ”Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten” s 174 f

(IVO) om beslut inte verkställs inom tre månader från det att beslutet är fattat. Syftet med rapporteringen är att ytterligare stärka den enskildes rättssäkerhet. IVO kan utreda skälen till att nämnden inte verkställt beslutet. Vad som är skälig tid får bedömas från fall till fall. Varje biståndshandläggare ansvarar för att meddela ansvarig rapportör enligt fastställd rutin.

3.12 Särskild avgift

Om ingen godtagbar anledning finns till att beslutet inte verkställts kan IVO ansöka hos förvaltningsrätten om att nämnden ska åläggas att betala särskild avgift. Den särskilda avgiften fungerar som en sanktion för bristande verkställighet. Reglerna om särskild avgift innebär att det är viktigt för nämnden att dokumentera varför ett beslut inte verkställs. Det är t.ex. viktigt att hålla regelbunden kontakt med enskilda som säger sig endast vilja flytta till ett specifikt boende. Även om den enskilde har uttryckt ett önskemål kan nämnden erbjuda andra alternativ och det ska dokumenteras om den enskilde fortsatt vidhåller att endast ett visst boende önskas.

Enskilda som begärt en specifik verkställighet har rätt att när som helst ändra sig och t.ex. tacka ja till något annat än det önskade alternativet. Erbjudanden om verkställighet ska dokumenteras.

4 Utredning och behovsbedömning

4.1 Vägledande principer

Socialtjänsten ska präglas av helhetssyn, frivillighet och självbestämmande, kontinuitet, flexibilitet, normalisering, närhet och valfrihet samt respekt för den enskildes rätt att bestämma över sitt liv. Den enskilde ska, så långt det är möjligt, kunna välja när och hur stöd och hjälp i boendet och annan lättåtkomlig service ska ges.

Den enskilde skall genom bistånd enligt socialtjänstlagen, SoL, tillförsäkras en *skälig levnadsnivå*. Skälig levnadsnivå beskriver nivån på kvaliteten och den levnadsstandard som lagen garanterar. Vad som är skäligt bedöms individuellt gentemot den enskildes livssituation och allmänt gentemot aktuell praxis och

rättsläge. Begreppet kan också ses som ett uttryck för vissa minimikrav på tjänstens kvalitet.

Lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS, är jämfört med SoL konstruerad som en mer utpräglad rättighetslag. Den utgör ett komplement till SoL och annan lagstiftning och innebär inte någon inskränkning i de rättigheter som den enskilde kan ha enligt SoL eller andra lagar. Den verksamhet som bedrivs med stöd av LSS ska främja jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhällslivet för de personer som omfattas av lagen. Målet ska vara att den enskilde får möjlighet att leva som andra (5 § LSS).

Den enskilde ska genom insatser enligt LSS tillförsäkras *goda levnadsvillkor*. Begreppet goda levnadsvillkor innebär en högre kvalitet än begreppet skälig levnadsnivå, som används vid bedömning av bistånd enligt socialtjänstlagen. Goda levnadsvillkor handlar bl.a. om att insatserna ska vara varaktiga, samordnade, anpassade till mottagarens individuella behov samt utformas så att de är lätt tillgängliga för de personer som behöver dem och stärker deras förmåga att leva ett självständigt liv (7 § andra stycket LSS).

De grundläggande principer som LSS bygger på finns omnämnda i lagens förarbeten och liknar de principer som finns i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. De bärande principerna är självbestämmande, integritet och inflytande, tillgänglighet, delaktighet, helhetssyn och kontinuitet.³⁷

4.1.1 Vem får ansöka?

En viktig grundprincip i LSS är att insatser endast kan beviljas utifrån den enskildes begäran. I 8 § LSS regleras vem som får ansöka om en insats: *Insatser enligt LSS ska ges den enskilde endast om han eller hon begär det. Om den enskilde är under 15 år eller uppenbart saknar förmåga att på egen hand ta ställning i fråga kan vårdnadshavare, god man, förmyndare, förvaltare eller framtidsfullmaktshavare begära insatser för honom eller henne.*

³⁷ Socialstyrelsen 2015 ”Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten” s 39 samt SOU 1991:46 och Prop. 1992/93:159, s. 171

Finns det två vårdnadshavare ska båda stå bakom ansökan. Även i de fall då föräldrarna är frånskilda, men har gemensam vårdnad, måste båda stå som sökande av LSS-insatser som rör barnet. Förblir föräldrarna oense kan nämnden oftast *inte* behandla ansökan. Den 1 maj 2012 infördes en ändring i 6 kap. 13 a § föräldrabalken (FB) som innebär att socialnämnden (eller motsvarande) får besluta om vilken åtgärd som ska vidtas ifall vårdnadshavare inte kan komma överens och insatserna rör biträde av kontaktperson, avlösarservice och korttidsvistelse enligt LSS.

Om ärendet har inletts hos socialnämnden (eller motsvarande) genom en begäran om medgivande från en vårdnadshavare måste det avslutas genom ett formellt beslut. När ett barn under 15 år av någon anledning saknar vårdnadshavare som kan ansöka om insatser kan i stället en legal ställföreträdare, till exempel god man, ansöka om insatser för barnet.

4.1.2 Rätten till insatser enligt LSS

Kommunen har enligt socialtjänstlagen (SoL) det yttersta ansvaret för att den som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp som den behöver. Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS, är en ”pluslag” som kompletterar annan lagstiftning, såsom SoL och HSL, för att garantera att personer med funktionsnedsättning får goda levnadsvillkor. Insatser enligt LSS är frivilliga.

Även om en begärd insats skulle kunna tillgodoses enligt SoL ska LSS i första hand tillämpas då det anses vara mest förmånligt för den enskilde. Att ett ärende utreds enligt LSS innebär dock inte att den enskilde inte samtidigt kan ha rätt till insatser enligt SoL.³⁸ LSS får således inte innebära någon inskränkning i de rättigheter som den enskilde kan ha enligt annan lag (4 § LSS).

LSS är en rättighetslag vilket kännetecknas av att det i lagen finns definierade och för enskilda personer utkrävbara förmåner. Rätten till dessa avgörs av om det finns angivna förutsättningar i lagen. Vidare finns överklagningsrätt,

³⁸ Prop.1992/93:159 sid. 171.

överprövande myndighet samt möjlighet för denna att rikta sanktioner mot den beslutande myndigheten.³⁹

Alla personer med funktionsnedsättning omfattas inte av LSS.

För att en person ska ha rätt till insatser enligt LSS krävs att denne:

1. Begär insats enligt LSS⁴⁰,
2. omfattas av någon av lagens tre personkretsar som beskrivs i 1 § LSS,
3. har behov av insatser för särskilt stöd och service enligt 9 § LSS
4. inte får sitt behov faktiskt tillgodosett på annat sätt.⁴¹

4.1.3 Rätten till insatser enligt SoL

När det avser den enskildes rätt till bistånd enligt socialtjänstlagen fastställs grunden för detta i lagens 4 kap. 1 §. ”Den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt har rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt. Den enskilde skall genom biståndet tillförsäkras en skälig levnadsnivå. Biståndet skall utformas så att det stärker hans eller hennes möjligheter att leva ett självständigt liv.”

För att en person ska ha rätt till bistånd enligt SoL krävs det att:

1. Behov föreligger
2. Behovet inte kan tillgodoses på annat sätt
3. Biståndet behövs för att tillförsäkra den enskilde en skälig levnadsnivå.

4.2 Utredning av personkretstillhörighet - LSS

Av 1 § LSS framgår att lagen omfattar tre personkretsar, varav personkrets ett och två är diagnosstyrda och personkrets tre utgår från behovet hos den enskilde oavsett orsak till funktionsnedsättningen.

³⁹ *Socialstyrelsen*, 2012: ”Stöd till barn och unga med funktionsnedsättning - Handbok för rättstillämpning vid handläggning och utförande av LSS-insatser”, sid. 31.

⁴⁰ Om den enskilde är under 15 år eller uppenbart saknar förmåga att på egen hand ta ställning i frågan kan vårdnadshavare, god man, förmyndare, förvaltare eller framtidsfullmakthavare begära insatser för den enskilde (8 § LSS).

⁴¹ 7 § LSS.

Som första steg vid ansökan om en eller flera insatser enligt LSS görs alltid en utredning om personkretstillhörighet. Personkretsbedömningen är av avgörande betydelse för vidare bedömning av rätten till insatser enligt LSS. Beslut om personkretstillhörighet ska göras vid varje utredning, oavsett om den som står för begäran tidigare har varit beviljad insatser eller inte. Bedömning av personkrets är en del av beslutet om insats och den enskilde har således möjlighet att överklaga bedömningen. Som huvudregel krävs dock inte någon ny utredning för att fatta beslut i personkretsfrågan vid en förnyad ansökan. Undantag kan gälla vissa barn vars diagnos med stigande ålder kan komma att ändras och vissa vuxna som har en oklar diagnos och ålderstigen utredning, t.ex. personer med förvärvad hjärnskada vars begåvningsmässiga funktionsnedsättning ibland kan behöva utredas på nytt.

En personkretsutredning kan vara tidskrävande. Samtidigt kan den enskilde vara i behov av omedelbar hjälp. Under pågående personkretsutredning kan således beslut om insatser enligt socialtjänstlagen vara aktuellt.

4.2.1 Personkrets 1

Omfattar personer med utvecklingsstörning, autism eller autismliknande tillstånd (1 § 1 p LSS). Med *utvecklingsstörning* avses en intellektuell funktionsnedsättning. Utvecklingsstörningen uppstår i regel under individens utvecklingsperiod, dvs. före 16 års ålder.⁴²

Med *autism* och *autismliknande tillstånd* avses djupgående funktionsnedsättning avseende social förmåga, kommunikation och beteende. Störningarna framträder under barndomen, ofta före tre års ålder, och ger oftast bestående funktionsnedsättning.⁴³

4.2.2 Personkrets 2

Omfattar personer med betydande och bestående begåvningsmässig funktionsnedsättning efter hjärnskada i vuxen ålder föranledd av yttre våld eller kroppslig sjukdom (1 § 2 p LSS). Med vuxen ålder avses i regel tiden efter individens utvecklingsperiod, dvs. efter 16 års ålder. Utlösande faktorer för

⁴² Thunved, ”Nya sociallagarna” (2012), kommentaren till 1 § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

⁴³ Ibid.

hjärnskadan kan vara kroppsliga sjukdomar som exempelvis tumörer, hjärnblödningar, inflammationer etc. eller yttre våld som exempelvis trafikskador.⁴⁴

Utredningen ska styrka hjärnskada *och* betydande och bestående begåvningsmässig funktionsnedsättning. Även personer med Alzheimers sjukdom kan omfattas av personkrets 2 förutsatt att övriga förutsättningar uppfylls, såsom att nedsättningen av den begåvningsmässiga förmågan är betydande.⁴⁵

Definitionen av begåvningsmässig funktionsnedsättning är densamma i personkrets 2 som i personkrets 1, dvs. att det ska motsvara en utvecklingsstörning.

4.2.3 Personkrets 3

Omfattar personer med andra varaktiga fysiska eller psykiska funktionsnedsättningar som uppenbart inte beror på normalt åldrande, om de är stora och förorsakar betydande svårigheter i den dagliga livsföringen och därmed ett omfattande behov av stöd och service (1 § 3 p LSS). Kretsen gäller barn, ungdomar och vuxna med långvariga habiliterings- och rehabiliteringsbehov och som uppfyller samtliga kriterier ovan.

Med *varaktig* funktionsnedsättning avses att funktionsnedsättningen inte är av tillfällig eller övergående natur.⁴⁶ Tidsgränsen för om en funktionsnedsättning ska betraktas som varaktig får bedömas i det enskilda fallet. Ofta anses dock varaktighet föreligga om funktionsnedsättningen kommer att bestå i minst ett år. Ibland är varaktigheten svårbedömd. Handläggaren får då utgå från den situation som föreligger vid utredningstillfället och fatta ett tidsbegränsat beslut. Vid en förnyad ansökan kan varaktigheten och därmed personkretstillhörigheten bedömas annorlunda.

⁴⁴ Thunved, ”Nya sociallagarna”(2012), kommentaren till 1 § lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

⁴⁵ Se Regeringsrättens dom 2008-11-10, mål nr 7020-06.

⁴⁶ Prop. 1992/1993:159 sid. 56.

Med *stor* funktionsnedsättning avses att funktionsnedsättningen är av sådan karaktär eller omfattning att den starkt påverkar flera viktiga livsområden samtidigt, exempelvis behov av hjälp i boende, på fritiden, vid förflyttning, med kommunikation osv.⁴⁷

Med *betydande svårigheter* i den dagliga livsföringen avses att den enskilde inte på egen hand kan klara av sin dagliga livsföring såsom exempelvis toalettbesök, hygien, av- och påklädning, mathållning, förflyttning m.m. Det kan även gälla svårigheter att sköta sin ekonomi, kommunikering med andra eller vid risk för isolering på grund av funktionsnedsättningen.⁴⁸

Med *omfattande behov* av stöd och service avses att den enskilde har ett återkommande/dagligt behov av särskilt stöd för att klara av funktioner som andra personer klarar av på egen hand. Det kan också vara behov av insatser av så speciell art att de trots mindre tidsåtgång bör beaktas som omfattande.⁴⁹

4.2.4 Underlag och bedömning

För att kunna fastställa personkretstillhörighet är handläggaren i behov av läkarintyg och/eller intyg av legitimerad psykolog samt eventuellt även andra intyg som visar på den sökandes funktionsnedsättning. Det ska av läkarintyg framgå diagnos (personkrets 1 och 2) samt vilka konsekvenser funktionsnedsättningen medför för den enskilde i dennes vardag och för livsföringen i övrigt. Om intygen inte är tillräckligt utförliga för att en bedömning ska kunna göras ska handläggaren begära in kompletterande underlag. För att få ett tillräckligt underlag för beslut om personkretstillhörighet är det viktigt att formulera tydliga frågor till intygsskrivaren. Frågorna kan exempelvis avse förtydliganden eller mer detaljerade uppgifter om en diagnos eller en funktionsnedsättning, dess omfattning och varaktighet, om den beror på normalt åldrande eller inte, på vilket sätt och i vilka situationer den begränsar den enskildes funktionsförmåga, aktivitetsförmåga och möjlighet till delaktighet eller om kompensatoriska åtgärder (t.ex. hjälpmedel, bostadsanpassning, arbetsplatsanpassning) bedöms kunna minska hinder i den omgivande miljön.

⁴⁷ Prop. 1992/1993:159 sid. 55.

⁴⁸ Ibid. sid. 56.

⁴⁹ Ibid.

Det är alltid kommunens handläggare som bedömer om den enskilde tillhör lagens personkrets eller inte. Att det i ett läkarintyg står att den enskilde tillhör lagens personkrets räcker således inte för att fastställa detta.

4.2.5 Personkretsbedömning av barn i låg ålder

När det gäller personkretsbedömning av barn med funktionsnedsättning kan det i barnets tidiga ålder vara svårt att uppskatta om funktionsnedsättningen orsakar betydande svårigheter gällande den dagliga livsföringen eller inte. Istället får man bedöma om barnet med stigande ålder kan antas få stora svårigheter i sin dagliga livsföring och därmed även ett omfattande behov av stöd eller service.⁵⁰

4.2.6 När den enskilde inte bedöms tillhöra personkrets i LSS

En person som inte bedömts omfattas av någon av LSS personkretsar ska alltid erbjudas prövning enligt SoL. Handläggaren ska därför informera den enskilde om möjligheten att ansöka om bistånd enligt denna lag. Även om ett gynnande beslut kan ges enligt SoL ska den enskilde erhålla skriftligt avslag på sin ansökan om insats enligt LSS med en motivering.

4.2.7 Utredning och bedömning av behov av särskilt stöd och service

Att en person tillhör någon av lagens personkretsar betyder inte att denne nödvändigtvis har rätt till insatser enligt LSS. Av 7 § LSS framgår det att personer som tillhör lagens personkrets har rätt till insatser i form av särskilt stöd och service om:

- den enskilde *har behov* av en eller flera insatser, och om
- den enskilde *inte får sitt behov tillgodosett på annat sätt*.

I utredningen är det således nödvändigt att bedöma den enskildes behov av särskilt stöd och service, så kallad ”§ 7-prövning”. Bedömningen bör utgå från en kartläggning av resurser och stödbehov i den enskildes livssituation, så som:

- bakgrund, funktionsnedsättning/diagnos/hälsotillstånd och konsekvenser av dessa,

⁵⁰ Thunved, ”Nya sociallagarna” (2012), kommentaren till 1 § lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

- familjesituation,
- bostad,
- socialt nätverk,
- skola/utbildning/förskola/skolbarnomsorg, arbete och arbetslivserfarenhet/sysselsättning/daglig verksamhet,
- intressen (fritid, aktiviteter),
- deltagande i samhällslivet,
- tidigare, pågående eller planerade insatser från andra huvudmän eller från socialtjänsten, erfarenheter och resultat av dessa.

I bedömningen görs en jämförelse med den livsföring som anses normal för personer utan funktionsnedsättning i samma ålder.

Utredningens omfattning kan variera beroende på den enskildes behov och vilken typ av insats som efterfrågas. Utredningen ska vara tillräckligt omfattande för att kunna ge ett tillfredsställande underlag för beslut, men får inte innehålla andra uppgifter än vad som är nödvändigt för utredningens syfte. Utredningen ska även utgöra ett underlag till utföraren så att de på bästa sätt kan utforma stödet efter den enskildes behov.

Utredning och bedömning ska genomföras i samråd med den enskilde och beslutet ska bygga på en helhetssyn där hänsyn tas till sociala, medicinska, psykologiska och pedagogiska behov. Den enskildes önskemål och förslag ska prövas. Anhöriga, närstående eller företrädare ska om den enskilde så önskar, beredas möjlighet att ge sina synpunkter. Utredningen ska även omfatta mål för insatser som föreslås.

Observera att den enskildes behov av insats enligt LSS, till skillnad mot vad som gäller för ärenden som regleras av socialtjänstlagen, ska bedömas vara *faktiskt* tillgodosett för att rätt till insats inte ska föreligga. Det räcker således inte att behovet bedöms *kunna* tillgodoses på annat sätt. Här ligger en av de mer betydande skillnaderna mellan LSS och SoL. Om behovet faktiskt bedöms vara tillgodosett, t.ex. genom tidigare beviljade insatser, ska det tydligt framgå och motiveras i utredningen.

4.3 Föräldraansvar

Föräldrar till funktionsnedsatta barn har enligt föräldrabalken (1949:381) ansvar för sina barns omvårdnad och trygghet.⁵¹ Insatser enligt LSS ska således endast kompensera för de behov som funktionsnedsättningen ger upphov till och det är endast barnets behov som går *utöver* vad som kan anses vara normal föräldraomsorg för barn i motsvarande ålder som utgör grunden för bedömningen av behov av insatser enligt LSS. Omvårdnadsarbetet för barn med funktionsnedsättning kan dock vara mer omfattande än vad som är att betrakta som ”normalt” föräldraansvar. Detta merarbete ska också tas med i bedömningen.

Insatser enligt LSS ska inte beviljas för att kompensera bristande förmåga hos föräldrar/vårdnadshavare.

Eventuella brister i föräldrars omsorg eller risker för att ett barn med funktionsnedsättning utvecklas ogynnsamt ska alltid utredas inom individ- och familjeomsorgen och en anmälan enligt 14 kap 1 § SoL ska aktualiseras i dessa fall.

4.4 Gemensamt hushållsansvar

Gällande vuxna personer som lever i hushållsgemenskap har de ett gemensamt hushållsansvar. Riktlinjen är att personalen därför inte ska ta över en icke funktionsnedsatt makas/makes ansvar för det gemensamma hushållet. Samma princip gäller även vid samboskap, partnerskap, delat hushåll och för hemmavarande barn över 18 år. Principen gäller dock inte för inneboende. Observera att det gemensamma hushållsansvaret inte omfattar personlig omvårdnad. Den enskildes omvårdnadsbehov ska således bedömas på samma sätt som om personen vore ensamstående. Även ansvaret för att ge stöd till egen fritid/kulturutövande faller utanför skyldigheten enligt äktenskapsbalken (1987:230).

⁵¹ Prop. 1992/1993:159 sid. 176.

5 Insatser enligt LSS

Av 9 § LSS framgår att det finns 10 insatser för särskilt stöd och service:

1. Rådgivning och annat personligt stöd som ställer krav på särskild kunskap om problem och livsbetingelser för människor med stora och varaktiga funktionshinder,
2. Biträde av personlig assistent eller ekonomiskt stöd till skäligen kostnader för sådan assistans, till den del behovet av stöd inte täcks av beviljade assistanstimmar enligt 51 kap. socialförsäkringsbalken,
3. Ledsagarservice,
4. Biträde av kontaktperson,
5. Avlösarservice i hemmet,
6. Korttidsvistelse utanför det egna hemmet,
7. Korttidstillsyn för skolungdom över 12 år utanför det egna hemmet i anslutning till skoldagen samt under lov,
8. Boende i familjehem eller bostad med särskild service för barn eller ungdomar som behöver bo utanför föräldrahemmet,
9. Bostad med särskild service för vuxna eller annan särskilt anpassad bostad för vuxna,
10. Daglig verksamhet för personer i yrkesverksam ålder som saknar förvärvsarbete och inte utbildar sig.

Kommunen svarar för samtliga insatser med undantag av råd och stöd enligt 9 § 1, som är en angelägenhet för landstinget.

När insatser enligt LSS inte kan tillgodose stödbehovet ska den enskilde informeras om möjligheten att ansöka om bistånd enligt 4 kap 1 § SoL.

5.1 Rådgivning och annat personligt stöd (9 § 1)

För insatsen rådgivning och annat personligt stöd som ställer krav på särskild kunskap om problem och livsbetingelser för människor med stora och varaktiga funktionshinder svarar landstinget för beslut och utförande. Den enskilde ansöker om insatsen hos landstinget.

Handläggaren ska vid behov ge den enskilde stöd att ansöka om insatsen.

5.2 Personlig assistans (9 § 2)

Med personlig assistans enligt LSS avses personligt utformat stöd som ges av ett begränsat antal personer åt den som på grund av stora och varaktiga funktionshinder behöver hjälp med sin personliga hygien, måltider, att klä av och på sig, att kommunicera med andra eller annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper om den funktionshindrade (grundläggande behov).⁵² I lagens förarbeten betonas att det är fråga om hjälp eller stöd av mycket privat karaktär och att insatsen ska vara förbehållen situationer av krävande eller på annat sätt komplicerad natur.⁵³ Här åsyftas hjälpbehov som uppfattas som mycket privata och känsliga för den personliga integriteten och där den enskilde måste anses ha ett särskilt intresse av att kunna bestämma vem som ska ge sådan hjälp och hur den ska ges.

”Grundläggande hjälpbehov” ska inte sammanblandas med begreppet ”omfattande stöd” i prövningen av personkrets 3. En person kan omfattas av 1 § 3 LSS utan att för den skull uppfylla förutsättningarna för personlig assistans.

Om den enskilde har rätt till personlig assistans för sina grundläggande behov har han eller hon också rätt till insatsen för övriga hjälpbehov som inte tillgodoses på annat sätt.

Den enskilde kan ha rätt till statlig assistansersättning enligt socialförsäkringsbalken (2010:110), SFB,⁵⁴ om behovet av grundläggande hjälp enligt LSS överstiger 20 timmar per vecka. Om den enskilde antas ha rätt till assistansersättning enligt 51 kap. SFB ska en anmälan göras till Försäkringskassan.⁵⁵ En sådan behovsanmälan kräver inte den enskildes samtycke och kan därmed göras utan att bryta mot gällande sekretess. Handläggaren ska dock alltid informera den enskilde innan en anmälan görs. Om det grundläggande hjälpbehovet understiger 20 timmar per vecka är det kommunen som bedömer behov och fattar beslut om personlig assistans enligt LSS.

⁵² 9 a § lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS.

⁵³ Prop. 1992/93:159 sid. 174.

⁵⁴ Reglerades fram till den 1 januari 2011 genom lag (1993:389) om assistansersättning, LASS.

⁵⁵ 15 § 8 lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS.

Den som har beviljats personlig assistans enligt LSS eller SFB har rätt att själv välja vem som ska utföra assistansen. Den enskilde kan välja att själv vara arbetsgivare och anställa sina assistenter, att anlita ett privat företag eller kooperativ eller att låta kommunen vara utförare.⁵⁶

5.2.1 Bedömning av grundläggande behov

De grundläggande behoven är behov av hjälp med:

- personlig hygien
- att klä av och på sig
- måltider
- att kommunicera med andra
- annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper om den enskilde

De tre första behoven är praktiska och integritetsnära, medan de övriga ställer krav på ingående kunskap. Det femte och sista grundläggande behovet avser endast personer med psykisk funktionsnedsättning⁵⁷:

För att bedöma behovet av hjälp med de grundläggande behoven görs en beräkning av det sammantagna antalet timmar för de olika behoven. Det är tiden för den aktiva insatsen för att tillgodose vart och ett av de grundläggande behoven i sin helhet som ska beräknas med hänsyn till den enskildes individuella behov. Tid för grundläggande behov som tillgodoses i andra verksamheter ska som huvudregel inte medräknas.

Det krävs inte någon bestämd tidsmässig omfattning av grundläggande behov för att berättiga till personlig assistans. Det är samtidigt inte självklart att en person som endast i mycket begränsad omfattning har behov av hjälp med de grundläggande behoven utan vidare kan anses berättigad till personlig assistans. Såväl kvantitativa som kvalitativa aspekter måste beaktas, även hur ofta hjälpen behövs.⁵⁸ Allmänna insatser av aktiveringskaraktär kan dock inte anses ingå i den hjälp som krävs för att tillgodose grundläggande behov.⁵⁹

⁵⁶ Prop. 1992/93:159 sid. 61, 73.

⁵⁷ Se Högsta förvaltningsdomstolens avgörande den 25 juni 2015, mål nr 2014-3527

⁵⁸ Se Regeringsrätten, dom 2009-06-19 mål nr 5321-07

⁵⁹ Se Regeringsrätten, dom 1997-06-04 mål nr 6688-95

5.2.2 Bedömning av andra personliga behov

Efter bedömningen av de grundläggande behoven bedöms i ett andra steg behovet av personlig assistans för andra personliga behov som inte tillgodoses på något annat sätt (9 a § andra stycket LSS). Andra personliga behov kan till exempel vara behov av hjälp med att träna, arbeta eller studera. Det kan också vara behov av hjälp med att sköta sitt hem, utöva sina fritidsintressen, behov av ledsagning eller annat som leder till att den enskilde kan leva ett liv så likt andras som möjligt.

Andra personliga behov kan även uppstå i anslutning till de hjälpsituationer som ingår i de grundläggande behoven, t.ex. med att laga mat eller att ta fram och välja ut kläder. De moment som finns före respektive efter själva det grundläggande behovet kan räknas till andra personliga behov i den enskildes dagliga livsföring.

5.2.3 Kommunens basansvar

Kommunen har alltid kostnadsansvar för de första 20 timmarna per vecka, oavsett utförare. Det innebär att om de grundläggande behoven inte uppnår 20 timmar per vecka har kommunen hela ansvaret, både för beslut och kostnader. Om det utgår statlig assistansersättning (de grundläggande behoven överstiger 20 timmar per vecka) har kommunen kostnadsansvaret för de första 20 timmarna. Kommunen ska således alltid ombesörja personlig assistans eller ge ekonomisk ersättning för att den enskilde ska kunna ordna assistansen på annat sätt än genom kommunen, om assistansen understiger 20 timmar per vecka.⁶⁰ Kommunen är också skyldig att på den enskildes begäran anordna/utföra assistans även om den enskilde har fått assistansersättning från Försäkringskassan. Kommunen kan då ta ut en avgift motsvarande ersättningen från Försäkringskassan.⁶¹

Vidare ansvarar kommunen för tillfälligt utökad behov av assistans, exempelvis vid resa, samt för att tillhandahålla vikarie eller stå för ersättning för vikarie vid ordinarie assistents sjukdom.⁶² Den enskilde ansöker då om tillfälligt utökad

⁶⁰ 51 kap. 22 § socialförsäkringsbalken, Prop. 1992/93:159 s 73.

⁶¹ 18 § lag om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS.

⁶² Prop. 1992/93:159, sid. 73.

assistans vilket utreds och handläggs av biståndshandläggaren i sedvanlig ordning.

5.2.4 Personlig assistans och föräldraansvar

Gällande föräldrar med personlig assistans ska assistenterna i regel inte sköta omvårdnaden om barnet/barnen. Undantag kan göras under barnets första tid i livet då barnet känslomässigt och praktiskt är helt beroende av sin förälder. Assistenten kan i sådana lägen behöva hjälpa den enskilde med den praktiska omvårdnaden av barnet.⁶³

5.2.5 Personlig assistans efter 65-års ålder

Enligt 9 b § LSS har en person som fyller 65 år kvar rätten till personlig assistans om assistansen beviljades innan personens 65-årsdag eller om ansökan om personlig assistans inkom senast dagen före den enskildes 65-årsdag och därefter blir beviljad. Redan beviljad personlig assistans får dock inte utökas efter det att den enskilde har fyllt 65 år. Vid behov av utökad hjälp efter 65 års ålder gäller i stället insatser enligt socialtjänstlagen.

5.2.6 Personlig assistans och daglig verksamhet

I insatsen daglig verksamhet ingår omvårdnad och verksamheten ska ge den enskilde den omvårdnad som han eller hon behöver för att klara sin livsföring. Det kan dock föreligga särskilda skäl för att den enskilde kan behöva personlig assistent vid vistelse i en daglig verksamhet. Särskilda skäl kan vara ett nödvändigt behov av att ha en person nära knuten till sig hela tiden, t.ex. för hjälp till kommunikation. Om särskilda skäl anses föreligga ska dessa styrkas genom särskild utredning, läkarintyg etc.

5.2.7 Personlig assistans under vistelse på sjukhus

Den som har beviljats personlig assistans kan, efter behovsbedömning, ges möjlighet att hela tiden eller under del av beviljad tid på sjukhus ha med sig sin personliga assistent. Förutsättningarna är att den enskildes funktionsnedsättning, hälsotillstånd eller möjlighet att kommunicera kräver att personer med ingående kunskaper om den funktionsnedsatta behöver finnas till hands. Det ersätter inte sjukvårdens ansvar.

⁶³ Ibid. sid. 66.

5.3 Ledsagarservice (9 § 3)

Syftet med ledsagarservice enligt LSS är att bryta den sociala isolering som kan bli följden av att leva med betydande funktionsnedsättning. Insatsen ges för att underlätta för den enskilde att ha kontakter med andra genom exempelvis ledsagning vid besök hos vänner, deltagande i fritidsaktiviteter, kulturella aktiviteter eller promenader etc.⁶⁴ Ledsagningen är således en insats främst för att hjälpa den enskilde att ta sig från hemmet till och från olika aktiviteter, och inte som ett sällskap i sig.

Generell personlig omvårdnad ingår inte i insatsen ledsagarservice. Vid behov inkluderar ledsagarservicen dock den omvårdnad som kan behövas för att insatsen ska kunna genomföras. Det kan till exempel vara hjälp med förflyttning, på- och avklädning, hjälp vid måltidssituationer och toalettbesök.

Ledsagarservice ges inte till personer som har personlig assistans enligt LSS eller socialförsäkringsbalken då ledsagning ingår i insatsen. Ledsagarservice beviljas i regel inte heller för semesterresa utomlands.⁶⁵ (Se vidare nedan)

Gällande barn är det vad som kan betraktas som normalt att klara utan stöd av vårdnadshavare för ett barn i motsvarande ålder, som ska ligga till grund för bedömningen. Ledsagningens omfattning ska delvis bedömas utifrån behov, men också utifrån övriga insatser och med hänsyn till vad som i det enskilda fallet kan betraktas som goda levnadsvillkor.

Om den enskilde är beviljad bostad med särskild service är huvudregeln att den enskildes hela behov ska tillgodoses genom personal i boendet. Det ska i boendeinsatsen finnas utrymme för individuellt anpassad ledsagning till olika aktiviteter och fritidssysselsättningar. Regeringsrätten har dock ansett att det undantagsvis ska finnas möjlighet att få ledsagning genom extra beslut om ledsagarservice, som utförs av andra än bostadsenhetens personal, om det finns särskilda skäl för detta, så som ett behov av utökat individuellt anpassad aktivitet och om behovet av individuell ledsagning inte rent faktiskt tillgodoses i boendet.⁶⁶

⁶⁴ Prop. 1992/93:159, sid. 74.

⁶⁵ Se Högsta förvaltningsdomstolens avgörande den 12 oktober 2011 i mål nr 78-11.

⁶⁶ Se Regeringsrättens dom 1995-0928, mål nr 5716-94.

Semester/rekreations/rehabiliteringsresor med ledsagarservice

Då den enskilde som är beviljad ledsagarservice önskar genomföra en resa gäller följande;

- I de fall res- och logikostnad för ledsagaren ryms inom beslutet för ledsagarservice och omkostnadsersättningens nivå medges resa.
- I de fall den enskildes ledsagarservicetimmar ej räcker eller den enskilde ej är beviljad kontinuerlig ledsagarservice skall den enskilde göra en ansökan till biståndshandläggaren. Den enskildes ansökan prövas enligt gällande lagstiftning och rättspraxis.
- I de fall rese- och logikostnad för personliga assistenter inte ryms inom beslutet för assistanstimmar och omkostnadsersättningens nivå är det den enskildes ansvar att själv stå för kostnaden till den del som avser ledsagaren.

Ledsagarservice vid semesterresa till utlandet är normalt inte en sådan enklare aktivitet som omfattas av insatsen ledsagarservice. Någon gång kan dock insatsen ledsagarservice beviljas för att möjliggöra en kortare resa utanför närmiljön för att den enskilde skall anses tillförsäkras goda levnadsvillkor. Resor utomlands kan vid speciella tillfällen, av enskilda skäl ex. begravning av nära anhörig i ett tidigare hemland, anses vara nödvändiga för att den enskilde skall anses tillförsäkras goda levnadsvillkor.

Kundvalssystem tillämpas inom ledsagarservice.

5.4 Kontaktperson (9 § 4)

Kontaktperson ges i syfte att bryta och motverka social isolering genom samvaro och hjälp till fritidsaktiviteter. Personlig omvårdnad ingår inte i insatsen. Insatsen är ett icke-professionellt stöd och ska inte ersätta andra insatser. Avsikten är främst att tillgodose behovet av en medmänniska när anhörigkontakt saknas eller behöver kompletteras.⁶⁷

Det finns inget krav på yrkeskompetens för den som utses till kontaktperson. Avgörande för vem som ska utses är främst den tilltänktes personliga

⁶⁷ Prop. 1992/93:159 sid. 75.

lämplighet. Den enskildes eget önskemål om vem som ska utses ska också beaktas. Någon särskild form för uppdraget finns inte utan det individuella behovet och den enskildes egna önskemål är styrande.⁶⁸

Gällande barn är det vad som kan betraktas som normalt att klara utan stöd av vårdnadshavare för ett barn i motsvarande ålder, som ska ligga till grund för bedömningen.

5.5 Avlösarservice i hemmet (9 § 5)

Avlösarservice i hemmet syftar till att anhöriga till såväl barn som vuxna med funktionsnedsättning ska få möjlighet till avkoppling och att kunna utföra aktiviteter som personen med funktionsnedsättning inte deltar i. Avlösarservice kan ges både som regelbunden insats och som lösning vid akuta behov.⁶⁹

Avlösarservice i hemmet ska utföras i eller i nära anslutning till den funktionsnedsattes hem. Då insatsen ska ges med den enskildes hem som utgångspunkt, ersätts inte eventuella omkostnader för avlösaren.

I bedömningen ska hela familjens behov vägas in och barnperspektivet beaktas, men även övriga beviljade insatser, som t.ex. korttidsvistelse, ska beaktas. Viktigt att poängtera är att avlösarservice i hemmet endast ska innefatta tillsyn och omvårdnad av den som har funktionsnedsättningen. Insatsen ska således inte innefatta hämtning vid skola, samtidig passning av syskon, hushållsuppgifter eller andra uppgifter som faller under ramen för normalt föräldraansvar/gemensamt hushållsansvar. Om den enskilde är i behov av stöd för att klara *egna* utflykter och aktiviteter är insatsen *ledsagarservice* aktuell.

Kundvalssystem tillämpas inom avlösarservice.

5.6 Korttidsvistelse utanför det egna hemmet (9 § 6)

Korttidsvistelse utanför det egna hemmet innebär ett tillfälligt boende någon annanstans än i det ordinarie boendet. Korttidsvistelsen kan innebära vistelse i korttidshem, hos annan familj (korttidsfamilj) eller på annan plats såsom läger,

⁶⁸ Ibid. sid. 76.

⁶⁹ Ibid. sid. 76-77.

koloni etc.⁷⁰ Korttidsvistelse kan ges som regelbundet återkommande insats och som lösning vid en akut situation.⁷¹

Syftet med korttidsvistelse utanför det egna hemmet är dels att personer med funktionsnedsättning ska ges möjlighet till miljöombyte, rekreation och personlig utveckling, dels att anhöriga till personer med funktionsnedsättning ska ges möjlighet till avlösning.⁷² Vid behovsbedömningen ska den enskildes behov och anhörigas behov av stöd och avkoppling vägas samman och barnperspektivet uppmärksammas. Båda rekvisiten behöver dock inte vara uppfyllda för att rätt till insatsen ska föreligga.⁷³

Resor till och från korttidsvistelse

Barns behov av transport till och från korttidsvistelse bedöms i första hand vara ett föräldransvar. Beslut om korttidsvistelse innebär inte att Tyresö kommun bekostar eller anordnar transport till och från för den enskilde.

5.7 Korttidstillsyn (9 § 7)

Kommunen är skyldig att bedriva fritidsverksamhet för skolpliktiga barn upp till 12 års ålder. Barn och ungdomar som tillhör personkrets enligt LSS kan även efter 12 års ålder ha svårt att klara sig själva efter skolan, exempelvis när deras vårdnadshavare arbetar. Insatsen syftar därför till att skolungdomar över 12 år som tillhör lagens personkrets ska garanteras särskild tillsyn före och efter skolan samt under lov och studiedagar.⁷⁴ Insatsen kan beviljas från och med det kalenderår som ungdomen fyller 13 år.

Det är inget krav att vårdnadshavaren förvärvsarbetar. Avgörande är att barnet/ungdomen har behov av insatsen och att behovet inte tillgodoses på annat sätt.

⁷⁰ Prop. 1992/93:159, sid. 178.

⁷¹ Ibid. sid. 78.

⁷² Ibid. sid. 77.

⁷³ RÅ 2006 ref. 66, Regeringsrättens mål nr 2947-04.

⁷⁴ Prop. 1992/93:159 sid. 78-79.

För barn och ungdomar i bostad med särskild service ingår fritidsverksamhet i boendet. Korttidstillsyn för dessa barn och ungdomar ska i första hand tillgodoses inom ramen för boendeinsatsen.

5.8 Boende för barn och ungdomar utanför föräldrahemmet (9 § 8)

Huvudinriktningen är att barn och ungdomar med funktionsnedsättning i första hand ska ges möjlighet att växa upp i sitt föräldrahem. Boende i familjehem eller i bostad med särskild service är en insats som kan komma i fråga först om barnet, trots stödinsatser i hemmet, inte kan bo kvar. Insatsen ska ses som ett komplement till boendet i föräldrahemmet, och riktar sig främst till de barn som har ett speciellt och omfattande behov av stöd. Personlig assistans för barn och ungdomar ska alltid övervägas som alternativ till att bo utanför föräldrahemmet.⁷⁵

Behovet av insatsen kan även vara föranlett av att barnet eller ungdomen på grund av funktionsnedsättning behöver specialanpassad undervisning som inte finns tillgänglig i hemkommunen. Utvecklingsstörning i kombination med dövblindhet eller autism är exempel på funktionsnedsättningar som kräver specialanpassning eller speciell kompetens.

5.8.1 Familjehem

Med familjehem enligt LSS avses enligt lagens förarbeten en frivilligt vald boendeform för barn och unga som i första hand bör ses som ett komplement till föräldrahemmet.⁷⁶

5.8.2 Bostad med särskild service för barn och ungdomar

För barn med funktionsnedsättning som har behov av omvårdnad av personal med särskild kompetens och som inte kan bo i sitt föräldrahem kan bostad med särskild service vara aktuellt.

Fritidsverksamhet och kulturella aktiviteter ska ingå i insatsen bostad med särskild service för barn och ungdomar, i enlighet med 9 e § LSS.

⁷⁵ Ibid. sid. 64.

⁷⁶ Ibid. sid. 80.

Se även ”Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2012:6) om bostad med särskild service för barn eller ungdomar enligt LSS” samt ”Stöd till barn och unga med funktionsnedsättning – Handbok för rättstillämpning vid handläggning och utförande av LSS-insatser, (2014).

5.9 Bostad med särskild service för vuxna och annan särskilt anpassad bostad för vuxna (9 § 9)

5.9.1 Bostad med särskild service för vuxna

Bostad med särskild service är ett samlingsbegrepp för de särskilda boendeformer som kommunen tillhandahåller och där kommunen har hälso- och sjukvårdsansvar upp till och med sjuksköterskenivå.⁷⁷ Huvudformerna för bostad med särskild service är gruppboende och serviceboende. I såväl gruppboende som serviceboende ingår omvårdnad, fritidsverksamhet och kulturella aktiviteter som en del av insatsen. I insatsen ingår även att den enskilde får stöd att genomföra dagliga aktiviteter såväl i som kring bostaden. Till boendet finns ett fast personalstöd.

Insatser enligt LSS ska utformas i samråd med den enskilde och den enskilde ska ha största möjliga inflytande över hur insatserna planeras och utförs. Den enskilde har dock ingen ovillkorlig rätt att kräva att insatsen utförs av en viss utförare eller på en viss adress. Om den enskilde i sin ansökan om bostad med särskild service anger önskemål om särskild utformning, såsom en specifik adress, ska som huvudregel denna del av ansökan avvisas genom delavslag och hanteras som en verkställighetsfråga. Ibland kan emellertid valet av utförare eller adress för insatsen ha en avgörande betydelse för att den enskilde genom insatsen ska anses uppnå goda levnadsvillkor. I sådana fall kan det övervägas om utformningen i dessa delar ska ingå i beslutet om insats.

⁷⁷ Sedan den 1 oktober 2015 har kommunerna i Stockholms län övertagit hälso- och sjukvårdsansvaret för personer som bor i bostad med särskild service och inom daglig verksamhet enligt LSS. Kommunen ansvarar för hälso- och sjukvård som utförs av distriktssköterska, sjuksköterska eller undersköterska. § 11 i Principöverenskommelsen mellan KSL och landstinget från 1994 har därmed upphört att gälla.

Vid bedömning av behov av bostad med särskild service ska det framgå att stöd- och omvårdnadsbehovet inte kan tillgodoses med andra stödinsatser och att behovet är omfattande och medför betydande svårigheter i den dagliga livsföringen. Det ska också finnas behov av närhet och tillgång till personal dygnet runt i gruppboende och viss tillgång till personal dygnet runt i serviceboende.

Med individuellt anpassad hjälp i den dagliga livsföringen avses insatser som ska tillgodose den enskildes psykiska, fysiska och sociala behov. Omvårdnaden kan bestå av praktisk hjälp eller vara av mer vägledande natur - allt utifrån den enskildes behov och förutsättningar.

Se även Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2002:9) om bostad med särskild service för vuxna enligt 9 § 9 lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS.⁷⁸

5.9.1.1 Gruppboende

Med gruppboende avses ett mindre antal samlade lägenheter med tillhörande gemensamhetsutrymmen som delas med de övriga som bor i boendet. I regel bor det inte fler än 5-6 personer i en gruppboende.

I en gruppboende ska det finnas tillgång till stödpersonal dygnet runt och service och omvårdnad ska kunna ges alla tider på dygnet. En gruppboende är således avsedd för personer med ett så omfattande tillsyns- och omvårdnadsbehov att mer eller mindre kontinuerlig närvaro av personal är nödvändig.

5.9.1.2 Serviceboende

Med serviceboende avses geografiskt samlade lägenheter med god tillgänglighet och där de boende har tillgång till gemensam service gällande måltider, personligt stöd och omvårdnad av fast personal dygnet runt. Personligt stöd ska ges i den omfattning den enskilde behöver.

En serviceboende kan vara aktuell för personer som inte klarar av ett självständigt boende eller eget boende med boendestöd enligt SoL.

⁷⁸ Ändring framgår av HSLF-FS 2016:87

5.9.1.3 Särskilt anpassad bostad

Med särskilt anpassad bostad avses självständigt boende som har anpassats utifrån den enskildes behov och där den enskilde klarar av att bo själv utan fast personalbemanning. Personal och omvårdnad ingår inte som en del i insatsen, inte heller kultur- och fritidsverksamhet. Behövligt stöd och service, t.ex. ledsagarservice, hemtjänst och personlig assistans, ges i stället inom ramen för LSS, SoL och socialförsäkringsbalken, SFB.

Innan annan särskilt anpassad bostad enligt LSS beviljas ska handläggaren utreda möjligheten att tillgodose behovet genom bostadsanpassning av den enskildes nuvarande bostad. Insatsen kan beviljas efter att alla andra möjligheter till anpassat boende har prövats och en sådan bostad är det enda alternativ som kvarstår för att den enskilde ska kunna få sitt behov av ett fullgott boende tillgodosett.

5.10 Daglig verksamhet (9 §10)

Daglig verksamhet riktar sig till personer som tillhör personkrets 1 och 2 enligt LSS, som är i yrkesverksam ålder, saknar förvärvsarbete och inte genomgår utbildning. Personer över 65 år kan dock upp till 67 års ålder ges möjlighet att fortsätta i pågående daglig verksamhet för att undvika passivitet och isolering. Syftet med daglig verksamhet är att skapa meningsfull sysselsättning för den enskilde, att bidra till den enskildes personliga utveckling och att främja dennes delaktighet i samhället. Det övergripande målet är att på kortare eller längre sikt öka den enskildes möjligheter till arbete.⁷⁹ I insatsen ingår omvårdnad. Kommunen ansvarar även för hälso- och sjukvård upp till och med sjuksköterskenivå.

Ett övergripande mål för den dagliga verksamheten är att, om den enskilde så önskar, utveckla möjligheten till arbete och verksamheten ska i så stor utsträckning som möjligt efterlikna ett arbete på den öppna arbetsmarknaden gällande rutiner och innehåll.

Innan beslut om daglig verksamhet kan tas ska den enskildes möjlighet att få arbete på den öppna arbetsmarknaden, t.ex. genom särskild anställning,

⁷⁹ Prop. 1992/93:159 sid. 90-91.

lönebidrag eller annan arbetsmarknadsåtgärd, vara utredd. Arbetsförmedlingens arbetsförmågebedömning ska inhämtas som underlag till utredningen. Om ingen sådan är gjord ska handläggaren ge den enskilde stöd i att etablera kontakt med Arbetsförmedlingen.

Gymnasiesärskolan gör en egen bedömning av vilka elever som kommer att behöva daglig verksamhet och vilka som ska aktualiseras hos Arbetsförmedlingen. Skolans bedömning utgör ett viktigt underlag i handläggarens utredning.

Kundvalssystem tillämpas inom daglig verksamhet.

6 Insatser enligt SoL

Insatser enligt socialtjänstlagen kan ges till personer som inte har rätt till insatser enligt LSS eller som komplement till pågående LSS-insatser.

6.1 Turbundna resor

Beslut om turbundna resor fattas som eget beslut med stöd av 4 kap 1 § SoL. Den enskilde ska vara folkbokförd i Tyresö kommun samt ha en varaktig funktionsnedsättning som innebär väsentliga svårigheter att resa med allmänna kommunikationer. För barn och ungdomar hänvisas i första hand till föräldraansvaret.

Turbunden resa är kopplat till ett biståndsbeslut om daglig verksamhet och i vissa fall även med beslut om korttidsvistelse utanför det egna hemmet och korttidstillsyn efter skoldagens slut, samt under loven. Den enskilde eller dennes företrädare ska ha ansökt om insatsen.

Turbunden resa kan beviljas under förutsättning att behovet inte kan tillgodoses på annat sätt, till exempel genom allmänna kommunikationer, privat resa eller promenad.

Syftet och förutsättningen för insatsen är att möjliggöra för den enskilde att delta i biståndsbedömda insatser utanför hemmet.

Definition

Med turbunden resa avses resa enligt i förväg uppgjord slinga mellan bostaden i Tyresö och aktuell insats. Det innebär att den som reser med turbunden resa inte har möjlighet att påverka resvägen. Utgångspunkten är att turbundna resor genomförs huvudsakligen samordnat, det vill säga tillsammans med andra resenärer. Vissa tidsändringar kan förekomma utifrån den enskildes önskade hämtnings- och avlämningstid. Ensamåkning beviljas enbart om särskilda skäl finns för att den enskilde inte kan resa tillsammans med andra.

Kommunen har rätt att ta ut en avgift för resorna.

6.2 Ledsagning för barn upp till 18 år

Ledsagning kan beviljas då ett barn upp till 18 år behöver stöd eller hjälp för att klara förflyttning utomhus, ledsagning i samband med aktivitet utanför hemmet, när behovet inte kan tillgodoses på annat sätt. Ledsagning beviljas normalt upp till 10 timmar per månad, företrädesvis måndag till fredag dagtid. Beviljade timmar som inte förbrukats kan inte sparas till nästa månad.

Kundvalssystem tillämpas inom ledsagning.

6.3 Avlösning för barn upp till 18 år

Avlösning kan beviljas då ett barn upp till 18 år är i behov av kontinuerlig tillsyn och/eller omvårdnad som utförs av anhörig. Anhörig är i behov av avlösning för att kunna utträta ärenden eller delta i aktiviteter. Insatsen kan ges till enskild som sammanbor med den som vårdas och bor i Tyresö kommun. Insatsen kan innebära en aktivitet tillsammans med den enskilde (den som vårdas) i och utanför hemmet eller vid oförutsedda situationer. Beviljade timmar som inte förbrukats kan inte sparas till nästa månad.

Kundvalssystem tillämpas inom avlösning.

6.4 Korttidsboende

Korttidsboende kan i undantagsfall beviljas under tiden en utredning pågår av den enskildes individuella stöd- och omvårdnadsbehov för att kunna bedöma fortsatta insatser.

6.5 Boendestöd

Boendestöd är en motivationsgrundande och pedagogisk insats och kan också innefatta praktiskt stöd. Insatsen ges i syfte att stärka den enskildes förmåga att hantera sitt dagliga liv och att motverka social isolering.

Insatsen är av motivationsinriktad karaktär, och/eller pedagogisk vägledning för att utveckla och upprätthålla den enskildes egen förmåga.

Kundvalssystem tillämpas inom boendestöd.

6.6 Kontaktperson

En social kontaktperson har i uppgift att hjälpa den enskilde i personliga angelägenheter och att vara en medmänniska/vän med uppgift att bryta isolering genom samvaro och hjälp till fritidsverksamhet och kulturella aktiviteter. Biståndet kan också syfta till att kontaktpersonen verkar för att stödja den enskilde till att utöka sitt sociala nätverk. För personer med funktionsnedsättning, som inte tillhör LSS personkrets, kan det vara aktuellt med kontaktperson enligt SoL.

Kontaktperson beviljas inte då den enskilde har ett fungerande kontaktnät eller vars behov kan tillgodoses på annat sätt t.ex. genom individstöd. Särskild restriktivitet råder när det gäller personer boende i särskilt boende eftersom behovet normalt skall tillgodoses inom ramen för boendet.

6.7 Bostad med särskild service

Enligt 5 kap. 7 § socialtjänstlagen ska kommunen inrätta bostäder med särskild service för de som till följd av fysiska, psykiska eller andra skäl möter betydande svårigheter i sin livsföring och därmed har behov ett sådant boende.

Bostad med särskild service är ett samlingsbegrepp för de särskilda boendeformer som kommunen tillhandahåller och där kommunen har hälso- och sjukvårdsansvar upp till och med sjuksköterskenivå⁸⁰. Till skillnad mot insatser i bostad med särskild service enligt LSS kan avgift tas ut för bistånd i bostad med särskild service enligt SoL.

Bostad med särskild service enligt SoL är en permanent boendeform. Personer med funktionsnedsättning som inte omfattas av LSS men som på grund av sin funktionsnedsättning är i behov av ett boende med särskild service kan beviljas det enligt SoL.

För särskilda boendeformer enligt SoL gäller att boendet och omvårdnaden ska vara så utformade att den enskildes kapacitet och resurser tillvaratas. Den enskilde ska få hjälp att träna för att behålla sina funktioner. Vidare ska den

⁸⁰ Sedan den 1 juli 2015 ansvarar kommunen för utförande av hälso- och sjukvårdsinsatser i bostad med särskild service enligt LSS. Även personer med beslut om bostad med särskild service enligt SoL kan i vissa fall bo vid dessa boenden.

enskilde få stöd att bevara sitt sociala och kulturella nätverk. För att beviljas bostad med särskild service enligt SoL skall den enskilde ha ett så omfattande tillsyns- och stödbehov p.g.a. ett psykiskt funktionshinder att mer eller mindre kontinuerlig närvaro av personal är nödvändig. Den enskilde skall ha behov av närhet till personal som inte skäligen går att tillgodose med individstöd eller annat bistånd.

7 Anhörigstöd

Enligt 5 kap. 10 § SoL är ansvarig nämnd skyldig att erbjuda stöd och avlösning för att underlätta för de personer som vårdar en närstående som är äldre, eller som stödjer en närstående som är långvarigt sjuk eller har en funktionsnedsättning. Syftet är framför allt att minska anhörigas fysiska och psykiska belastning.⁸¹

Insatser som syftar till att förutom tillgodose den enskildes behov av stöd och service ge avlastning och utrymme för avkoppling för anhöriga är avlösarservice, korttidsvistelse och korttidstillsyn, men också personlig assistans, ledsagarservice och daglig verksamhet kan indirekt ge stöd och avlösning till anhöriga.

Anhöriga har även utifrån socialtjänstlagen möjlighet att ansöka om behovsprövade insatser för egen del.⁸² Beslut om bistånd i form av individuellt anpassat stöd till den anhörige fattas enligt 4 kap. 1 § SoL.

I Tyresö finns sedan år 2013 en särskild policy antagen för Tyresö kommuns anhörigstöd.⁸³ I denna framgår bland annat att anhöriga på ett enkelt och tydligt sätt ska kunna få information om kommunens anhörigstöd, både det som finns som kommunal service och som biståndsbedömda individuella insatser.

⁸¹ Prop. 2008/09:82.

⁸² *Socialstyrelsen*, Meddelandeblad april 2010 ”Stöd till anhöriga som service eller behovsprövad insats – handläggning och dokumentation”.

⁸³ Antagen av socialnämnden den 27 november 2013 (§ 1091).

8 Kommunens ansvar

8.1 Ansvarsfördelning mellan bosättnings- och vistelsekommun

Huvudregeln är att stöd- och serviceinsatser enligt LSS ska tillgodoses i och av den kommun där en person är bosatt (16 § första stycket LSS). Vid bedömning av var en person ska anses vara bosatt kan ledning hämtas från folkbokföringslagens bestämmelser.⁸⁴

Bosättningskommunen ska även ansvara för det stöd och den service enligt LSS som den enskilde kan behöva under en tillfällig vistelse i en annan kommun (om det inte handlar om ett akut behov av stöd). Det gäller oavsett hur lång vistelsen är. Bosättningskommunens ansvar gäller t.ex. i samband med en längre tids studier eller arbete på annan ort, men även i samband med en vistelse i sommarhuset, en kurs på annan ort eller ett teaterbesök med behov av ledsagning. Bosättningskommunen ska ansvara för stödet till den enskilde så länge han eller hon inte väljer att bosätta sig i en annan kommun.

Skulle det under en tillfällig vistelse uppkomma helt nya behov, t.ex. på grund av att den enskildes hälsa försämras eller av någon annan anledning, är det vistelsekommunens ansvar.

I det fall en person är bosatt i en kommun till följd av en annan kommuns beslut om boende, ska den kommun som beslutat om boendet behålla ansvaret för LSS-insatser. Detta sammanhållna ansvar inkluderar även insatser som blir aktuella först sedan den enskilde flyttat till den nya bosättningskommunen.

Den kommun som beslutat om boende för en enskild i en annan kommun, oavsett om boendet är en insats enligt LSS eller enligt SoL, har ansvar för alla insatser enligt LSS som den enskilde har behov av. För att ytterligare förstärka det sammanhållna ansvaret ska även bistånd enligt SoL som den enskilde kan behöva beslutas av den kommun som fattat beslut om boendet.

⁸⁴ Prop. 2010/11:49, s. 61

Det sammanhållna ansvaret innebär att den kommun som fattat beslut om t.ex. bostad med särskild service för vuxna enligt LSS också ska ansvara för om den enskilde har behov av t.ex. ekonomiskt bistånd enligt SoL.

Vistelsekommunen är i vissa fall skyldig att på begäran av bosättningskommunen bistå med utredning och ansvara för att verkställa ett beslut (16 a § LSS). Det gäller när en person under en kortare tid vistas i en annan kommun och har behov av stöd och service. Med kortare tid avses här semesterresor och andra kortare *vistelser upp till sex månader*. Vistelsekommunen ska på begäran bistå med den utredning som bosättningskommunen behöver för att kunna besluta i ärendet. Den enskilde kan eventuellt behöva helt eller delvis andra insatser i vistelsekommunen. Insatserna kan dessutom behöva anpassas till omgivningen och miljön där de ska utföras. Vistelsekommunen ska också verkställa ett beslut om bosättningskommunen begär det.⁸⁵

8.2 Förhandsbesked vid bosättning i kommunen (LSS)

Av 16 § andra stycket LSS framgår det att den enskilde har rätt till förhandsbesked om sin rätt till insatser enligt lagen om den enskilde avser bosätta sig i kommunen. En ansökan om förhandsbesked ska behandlas på samma sätt som om personen i fråga var bosatt i kommunen. Om en eller flera insatser beviljas vid ett förhandsbesked är kommunen skyldig att utan dröjsmål planera och förbereda för dessa. Skyldigheten att verkställa insatserna gäller dock först när den enskilde har flyttat till kommunen.

Förhandsbesked ska också lämnas till person som är bosatt i kommunen genom beslut av annan kommun, som har fattats med stöd av 16 c eller 16 d § LSS, om ansökan avser boende i familjehem eller bostad med särskild service för barn eller ungdomar som behöver bo utanför föräldrahemmet, bostad med särskild service för vuxna eller annan särskilt anpassad bostad för vuxna, eller övriga insatser enligt 9 § LSS och om den enskilde ordnar eget boende.

Den enskildes avsikt att flytta till kommunen måste vara klar och bestämd för att han/hon ska ha rätt till förhandsbesked. Den enskilde kan exempelvis inte

⁸⁵ Socialstyrelsens meddelandeblad nummer 3/2011; Ansvarsfördelning mellan bosättningskommun och vistelsekommun

begära förhandsbesked av flera kommuner för samma tid.⁸⁶

Ett förhandsbesked är giltigt i sex månader från och med den dag då de aktuella insatserna blir tillgängliga för den enskilde.

8.3 Ansökan enligt SoL i annan kommun

När det avser bistånd enligt SoL har den enskilde vid varaktiga och omfattande behov över dygnet rätt att söka bistånd i annan kommun än bosättningskommunen (2 a kap. 8-9 §§ SoL). Ärendet ska handläggas och bedömas på samma sätt som om personen var boende i kommunen. Är den sökandes behov redan tillgodosedda i bosättningskommunen, får hänsyn inte tas till den omständigheten när ansökan prövas. Bosättningskommunen ska bistå med utredningsunderlag till inflyttningskommun om så begärs.

8.4 EU-medborgare och andra utländska medborgare

Rätten att ansöka om bistånd och socialtjänstens skyldighet att pröva en ansökan gäller även för EU/EES-medborgare. Även de regler som gäller för ansvarsfördelning mellan bosättningskommun och vistelsekommun i 2 a kap. SoL gäller i tillämpliga delar för EU/EES-medborgare.

För EU-medborgare och medborgare i EES-länder krävs inget uppehållstillstånd för att vistas i Sverige i upp till tre månader. EU/EES-medborgare har uppehållsrätt efter tre månader om de uppfyller något av villkoren för uppehållsrätt. Till skillnad från uppehållstillstånd prövas inte uppehållsrätt, utan gäller så länge ett villkor är uppfyllt. För icke ekonomiskt aktiva gäller att personen har tillräckliga tillgångar för sin och sina familjemedlemmars försörjning samt en heltäckande sjukförsäkring för att ha uppehållsrätt. En bedömning av om en biståndssökande EU/EES-medborgare har uppehållsrätt eller inte och vilka biståndsinsatser som han eller hon kan ha rätt till görs i varje enskilt fall.⁸⁷

⁸⁶ Prop. 1992/93:159 sid. 185.

⁸⁷ Socialstyrelsen: Rätten till socialt bistånd för medborgare inom EU/EES-området – en vägledning (2014)

EU- och EES-medborgare som bedöms sakna uppehålls rätt i Sverige, har som huvudregel endast rätt till nödvändig hjälp för att avvärja en akut nödsituation.

8.5 Migrationsverkets ansvar

I lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl. (LMA) finns vissa bestämmelser om bistånd till asylsökande m.fl. Om en person med funktionsnedsättning som omfattas av LMA ansöker om bistånd för särskilda behov som inte täcks av LMA är kommunen skyldig att pröva den enskildes behov enligt SoL, med undantag för bistånd för försörjning, där behovet tillgodoses genom LMA.

Asylsökande kan få stöd via SoL, såsom hemtjänst och annat bistånd som inte ryms inom ramen för LMA. En kommuns ansvar enligt LSS gäller gentemot dem som är bosatta i kommunen (16 § LSS). Vid tillämpningen av lagen kan en person i regel anses bosatt på den ort där han eller hon är folkbokförd.⁸⁸ Det innebär att barn och vuxna som söker asyl har rätt till insatser enligt LSS först när de är folkbokförda i en kommun. Behovet av insatser av motsvarande karaktär får i annat fall prövas enligt 4 kap. 1 § SoL.

Kommunen kan få ersättning för vissa kostnader de har för nyanlända personer som har fått uppehållstillstånd i Sverige. Kommunen kan söka ersättning från Migrationsverket för personer som på grund av ålderdom, sjukdom eller funktionshinder behöver särskilt boende för service och omvårdnad eller stöd och hjälp i boendet, till exempel hemtjänst eller anhörigvård. En kommun kan också få ersättning för kostnader de haft för personer i behov av varaktig vård (Se vidare på www.migrationsverket.se).

⁸⁸ Prop. 1992/93:159 s. 185 och RÅ 2007 not 182